SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WKP.4821.8.2017.SZ

Druk nr 1894

Warszawa, 29 września 2017 r.

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

- Sprawozdanie Rady Ministrów z realizacji ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2016 r.

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z wyrazami szacunku

(-) Beata Szydło

Sprawozdanie Rady Ministrów z realizacji ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2016 r.

Warszawa, 2017 r.

Spis treści

SPIS TREŚCI 1

WPROWADZENIE 2

I. CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU OPIEKI NAD DZIEĆMI W WIEKU DO LAT 3 2

1. FORMY OPIEKI NAD MAŁYMI DZIEĆMI 2

1.1. ŻŁOBEK 3

1.2. KLUB DZIECIĘCY 4

1.3. DZIENNY OPIEKUN 5

1.4. NIANIA 6

2. NADZÓR I ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA REALIZACJĘ ZADAŃ WYNIKAJĄCYCH Z USTAWY 7

3. KADRA W INSTYTUCJACH OPIEKI NAD DZIEĆMI (ŻŁOBKI, KLUBY DZIECIĘCE, DZIENNI OPIEKUNOWIE) 9

3.1. KWALIFIKACJE KADRY 9

3.2. SZKOLENIE OSÓB SPRAWUJĄCYCH OPIEKĘ NAD DZIEĆMI W WIEKU DO LAT 3 10

4. ZMIANY WPROWADZONE W SYSTEMIE OPIEKI NAD DZIEĆMI W WIEKU DO LAT 3 11

II. REALIZACJA USTAWY 11

1. ŻŁOBKI 18

2. KLUBY DZIECIĘCE 20

3. DZIENNI OPIEKUNOWIE 22

4. NIANIE 23

5. WYDATKI NA REALIZACJĘ ZADAŃ WYNIKAJĄCYCH Z USTAWY 23

5.1. WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA I SAMORZĄDU GMINNEGO 25

5.2. RESORTOWY PROGRAM ROZWOJU INSTYTUCJI OPIEKI NAD DZIEĆMI W WIEKU DO LAT 3 „MALUCH” 26

5.3. ŚRODKI UE Z PROGRAMU OPERACYJNEGO WIEDZA EDUKACJA ROZWÓJ 31

5.4. WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI USTAWY I REKOMENDACJE 33

SPIS TABEL, WYKRESÓW I ILUSTRACJI 40

Wprowadzenie

Art. 6 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r. poz. 157, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą" zobowiązuje Radę Ministrów do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi, w terminie do dnia 30 września, sprawozdania z realizacji ustawy.

Przedkładane sprawozdanie z realizacji ustawy jest piątą oceną efektów jej obowiązywania.

Ustawa weszła w życie z dniem 4 kwietnia 2011 r. z wyłączeniem regulacji dotyczących niań, które weszły w życie z dniem 1 października 2011 r., a także uregulowań dotyczących programów rozwoju instytucji opieki nad dziećmi i dotacji celowych, które weszły w życie z dniem ogłoszenia ustawy, tj. 3 marca 2011 r.

System opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 obejmujący okres sprawozdawczy jest uregulowany w ustawie o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 znowelizowanej w 2013 i 2015 r. W dniu 1 stycznia 2016 r., w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1045, z późn. zm.), zmianie uległo brzmienie art. 9a ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Opis zmiany znajduje się w pkt. I. 4.

I. Charakterystyka systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3

1. Formy opieki nad małymi dziećmi

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Każda z ww. form opieki ma swoją specyfikę i odpowiada na inne zapotrzebowanie rodziców.

Opieka nad dzieckiem w formach określonych w ustawie może być sprawowana do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 r.ż., lub w przypadku, gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym – 4 r.ż.

W ramach opieki realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna.

Prowadzenie żłobka lub klubu dziecięcego jest działalnością regulowaną w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1829, z późn. zm.) i wymaga wpisu do prowadzonego przez samorząd

gminny, rejestru żłobków i klubów dziecięcych. Dotyczy to wszystkich żłobków i klubów dziecięcych tworzonych od dnia 4 kwietnia 2011 r.

Zgodnie z art. 75 ust. 2 ustawy podmioty prowadzące, do dnia wejścia w życie ustawy, działalność gospodarczą polegającą na sprawowaniu opieki nad dziećmi mogły prowadzić tę działalność na podstawie dotychczasowych przepisów, nie dłużej jednak niż przez okres 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy, czyli do dnia 4 kwietnia 2014 r. Był to okres przejściowy pozwalający na dostosowanie się do wszystkich warunków wymaganych przez ustawę m.in. wymagań lokalowych i sanitarnych oraz dokonanie obowiązku uzyskania wpisu do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

Do rejestru żłobków i klubów dziecięcych mogą zostać wpisane tylko te żłobki i kluby dziecięce, które spełniają standardy określone w ustawie.

Podstawowym źródłem danych o realizacji ustawy jest sprawozdawczość statystyczno-finansowa w tym zakresie. Jej zakres określa rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 sierpnia 2011 r. w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. poz. 1035), wydane na podstawie art. 64 ust. 3 ustawy. Dane sprawozdawcze obejmują instytucje wpisane do rejestrów określonych ustawą, jednakże w zakresie kosztów czy liczby dzieci obejmują podmioty gminne i niegminne otrzymujące dotacje. W trzyletnim okresie przejściowym, tj. do dnia 4 kwietnia 2014 r., sprawozdawczość ta nie obejmowała wszystkich działających w tym obszarze podmiotów opieki nad dziećmi w wieku do lat 3.

1.1. Żłobek

Żłobek jest podstawową formą opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Opieka w żłobku jest sprawowana nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 r.ż. Opieka żłobka obejmuje do 10 godzin dziennie względem każdego dziecka (w szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar ten może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony za dodatkową opłatą).

Na podstawie ustawy żłobki mogą być tworzone przez gminy, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. W żłobku zapewnia się dziecku opiekę w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych. Do zadań żłobka należy także zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej przez prowadzenie zajęć zabawowych z elementami edukacji, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka, oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych

i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

W żłobku jeden opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne, dziecko wymagające szczególnej opieki lub dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia – maksymalnie nad pięciorgiem dzieci.

Ponadto, w żłobku, do którego uczęszcza więcej niż dwadzieścioro dzieci, zatrudnia się przynajmniej jedną pielęgniarkę lub położną.

Ustawa wymaga, aby w lokalu, w którym tworzony i prowadzony jest żłobek, znajdowały się dwa pomieszczenia. Jedno z pomieszczeń ma być przeznaczone do odpoczynku dzieci ze względu na długi czas przebywania dziecka w żłobku (do 10 godzin dziennie, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek rodzica dziecka, czas ten może zostać przedłużony).

Zgodnie z § 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 lipca 2014 r. w sprawie wymagań lokalowych i sanitarnych jakie musi spełniać lokal, w którym ma być prowadzony żłobek lub klub dziecięcy (Dz. U. poz. 925) powierzchnia każdego pomieszczenia przeznaczonego na zbiorowy pobyt od 3 do 5 dzieci wynosi co najmniej 16 m^2. W przypadku liczby dzieci większej niż 5 powierzchnia każdego pomieszczenia ulega odpowiedniemu zwiększeniu na każde kolejne dziecko, z tym że o co najmniej 2 m^2, jeżeli czas pobytu dziecka nie przekracza 5 godzin dziennie i co najmniej 2,5 m^2, jeżeli czas pobytu dziecka przekracza 5 godzin dziennie.

1.2. Klub dziecięcy

Opieka w klubie dziecięcym jest sprawowana nad dziećmi w wieku od ukończenia 1. roku życia do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 r.ż, a w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym – 4 r.ż.

W klubie dziecięcym zapewnia się opiekę w wymiarze nie większym niż 5 godzin dziennie względem każdego dziecka.

Kluby dziecięce mogą tworzyć gminy, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

W klubie dziecięcym, podobnie jak w żłobku, zapewnia się dziecku opiekę w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych. Do zadań klubu dziecięcego

należy także zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej przez prowadzenie zajęć zabawowych z elementami edukacji, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka, oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

W klubie dziecięcym jeden opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie ośmiorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko niepełnosprawne lub dziecko wymagające szczególnej opieki, maksymalnie nad pięciorgiem dzieci.

O ile wymogi dotyczące kadry opiekunów są dla klubów dziecięcych analogiczne jak dla żłobka, o tyle wymogi lokalowo-sanitarne już nie. W klubie dziecięcym powinno znajdować się co najmniej jedno pomieszczenie, przy czym należy zapewnić miejsce na odpoczynek dla dzieci. W przypadku klubów dziecięcych powierzchnia każdego pomieszczenia przeznaczonego na zbiorowy pobyt od 3 do 5 dzieci wynosi co najmniej 16 m^2. Jednak w przypadku liczby dzieci większej niż 5 powierzchnia pomieszczenia przeznaczonego na zbiorowy pobyt dzieci ulega odpowiedniemu zwiększeniu na każde kolejne dziecko o co najmniej 2 m^2.

1.3. Dzienny opiekun

Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20. tygodnia życia do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 r.ż. (w wyjątkowych sytuacjach 4 r.ż.), zatrudniana przez gminy, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o pracę albo umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Ustawa wskazuje, że umowa zawierana z dziennym opiekunem określa warunki zatrudnienia dziennego opiekuna, w tym m.in.: strony umowy, cel i przedmiot umowy, czas i miejsce sprawowania opieki, liczbę dzieci powierzonych opiece, obowiązki dziennego opiekuna, wysokość wynagrodzenia oraz sposób i termin jego wypłaty, czas, na jaki umowa została zawarta, warunki i sposób zmiany, a także rozwiązania umowy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę w domu lub mieszkaniu spełniającym warunki zapewniające bezpieczną opiekę nad dziećmi. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna.

Dzienny opiekun może sprawować opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci.

Jak wskazano wyżej, liczbę dzieci, którą powierza się opiece dziennego opiekuna, określa umowa zawierana między dziennym opiekunem a podmiotem go zatrudniającym. Przy określaniu liczby dzieci, nad którymi opiekę może sprawować dzienny opiekun, należy również brać pod uwagę możliwości lokalowe.

Zorganizowanie opieki sprawowanej przez dziennego opiekuna nie wymaga tak dużych nakładów finansowych, jak np. w przypadku utworzenia żłobka, czy klubu dziecięcego. Opieka jest sprawowana w warunkach domowych, a czas sprawowania opieki przez dziennego opiekuna jest efektywniej dopasowany do czasu pracy rodziców.

Dzienny opiekun jest formą opieki przeznaczoną dla małej liczby dzieci, która powinna być organizowana w miejscach, gdzie nie ma potrzeby otwierania żłobka bądź klubu dziecięcego ze względu na niewielką liczbę dzieci w wieku żłobkowym.

1.4. Niania

Niania jest formą opieki indywidualnej nad dziećmi w wieku od ukończenia 20. tygodnia życia do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 r.ż., sprawowaną przez osobę zatrudnioną w tym celu przez rodziców dziecka, na podstawie umowy uaktywniającej.

Kwestie dotyczące zawierania między rodzicami a nianią umowy uaktywniającej reguluje rozdział 6 ustawy. Ustawa wskazuje, że umowa zawierana w formie pisemnej określa m.in.: strony umowy, jej cel i przedmiot, czas i miejsce sprawowania opieki, liczbę dzieci powierzonych opiece, obowiązki niani, wysokość wynagrodzenia oraz sposób i termin jego wypłaty, czas, na jaki umowa została zawarta, a także warunki, sposób zmiany oraz rozwiązania umowy. Przepisy dotyczące niani obowiązują od dnia 1 października 2011 r.

Od tego dnia, w sytuacji gdy są spełnione wszystkie warunki określone w art. 51 ustawy, za nianię są opłacane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) z budżetu państwa składki na ubezpieczenia społeczne (ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe) oraz ubezpieczenie zdrowotne od podstawy stanowiącej kwotę nie wyższą niż wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę ustalonego zgodnie z przepisami o minimalnym wynagrodzeniu za pracę.

Warunkiem skorzystania z tego świadczenia jest praca zawodowa obojga rodziców dziecka (lub rodzica, w przypadku osoby samotnie wychowującej dziecko) oraz sprawowanie opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 (wyjątkowo – w przypadkach wskazanych w ustawie, do 4 lat). Jednocześnie konieczne jest zgłoszenie niani do ZUS w terminie 7 dni od dnia oznaczonego w umowie jako dzień rozpoczęcia wykonywania pracy.

Za pośrednictwem ZUS, w sposób wyżej określony, z budżetu państwa opłacane są składki na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne za nianie zatrudniane także przez rodziców albo rodzica samotnie wychowującego dziecko, którzy świadczą usługi na podstawie umowy cywilnoprawnej stanowiącej tytuł do ubezpieczeń społecznych, prowadzą pozarolniczą działalność lub działalność rolniczą.

W przypadku gdy wynagrodzenie wypłacane niani przez rodziców jest wyższe niż kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę, od kwoty tej nadwyżki składki na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne opłacają rodzice.

2. Nadzór i odpowiedzialność za realizację zadań wynikających z ustawy

Zadania z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 są zadaniem własnym gminy. Omawiana ustawa nakłada na gminę dwa rodzaje zadań własnych: obligatoryjne i fakultatywne (realizowane w takim zakresie, w jakim jest to możliwe ze względu na środki posiadane w budżecie oraz lokalne potrzeby).

Zadania **obligatoryjne** gminy w zakresie organizacji i funkcjonowania opieki nad małymi dziećmi obejmują:

1) nadzór nad żłobkami, klubami dziecięcymi oraz dziennymi opiekunami (rozdział 7 ustawy);
2) ustalanie przez radę gminy, w drodze uchwały, maksymalnej wysokości opłaty za pobyt dziecka w żłobku lub klubie dziecięcym **utworzonym przez gminę albo u dziennego opiekuna zatrudnionego przez gminę** oraz maksymalną wysokość opłaty za wyżywienie;
3) prowadzenie rejestru żłobków i klubów dziecięcych (art. 27 ust.1);
4) prowadzenie wykazu dziennych opiekunów (art. 46 ust. 1);
5) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 i przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej (art. 64 ust. 1).

Natomiast zadania **fakultatywne** gmin w zakresie opieki nad małymi dziećmi są następujące:

1) przeprowadzanie wywiadów środowiskowych w celu weryfikacji warunków wymaganych do sprawowania opieki nad małymi dziećmi przez dziennego opiekuna zatrudnianego przez gminę (art. 39 ust. 3);
2) zlecanie organizacji opieki nad dziećmi;
3) określanie przez radę gminy, w drodze uchwały, warunków częściowego lub całkowitego zwolnienia od ponoszenia opłat (art. 59 ust. 2);
4) podejmowanie przez radę gminy uchwały w sprawie wysokości i zasad ustalania oraz rozliczania dotacji celowej dla podmiotów prowadzących żłobek lub klub dziecięcy, lub zatrudniających dziennych opiekunów, na każde dziecko objęte opieką w żłobku lub klubie dziecięcym lub przez dziennego opiekuna (art. 60).

Zgodnie z art. 55 w zw. z art. 54 ustawy nadzór nad żłobkiem, klubem dziecięcym oraz dziennym opiekunem w zakresie warunków i jakości świadczonej opieki sprawuje wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce prowadzenia żłobka lub klubu dziecięcego albo miejsce sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Nadzór sprawowany jest na podstawie planu nadzoru przyjętego przez radę gminy w drodze uchwały. W przypadku powzięcia informacji o nieprawidłowościach w organizacji i funkcjonowaniu żłobka, klubu dziecięcego lub opieki sprawowanej przez dziennego opiekuna, wójt, burmistrz lub prezydent miasta prowadzi czynności nadzorcze także poza planem nadzoru.

Ustawa nie stanowi, jak często powinny być przeprowadzane czynności nadzorcze, uzależniając ich częstotliwość od decyzji władz lokalnych, podejmowanych zgodnie z potrzebami danej gminy (plan nadzoru przyjmowany w drodze uchwały przez radę gminy) i pojawiającymi się sytuacjami szczególnymi (do kompetencji właściwego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta należy podejmowanie decyzji o przeprowadzeniu czynności nadzorczych poza planem nadzoru).

Żłobkiem lub klubem dziecięcym jest każda jednostka organizacyjna (samorządowa lub prywatna), która niezależnie od jej nazwy wykonuje zadania określone w ustawie dla żłobka lub klubu dziecięcego. Jednostki te także podlegają nadzorowi, o którym mowa w art. 54 ustawy.

3. Kadra w instytucjach opieki nad dziećmi (żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie)

3.1. Kwalifikacje kadry

Ustawa reguluje minimalne wymagania dotyczące kwalifikacji opiekuna i wolontariusza w żłobku lub klubie dziecięcym, dyrektora żłobka, a także osoby kierującej pracą klubu dziecięcego. Natomiast nie zawiera postanowień dotyczących sposobu zatrudniania i kwalifikacji personelu pomocniczego.

W przypadku żłobków i klubów dziecięcych niepublicznych, kwestia kwalifikacji personelu pomocniczego pozostawiona jest swobodnej decyzji podmiotu prowadzącego żłobek lub klub dziecięcy. Natomiast pracownicy w żłobkach i klubach dziecięcych prowadzonych przez gminy mają status pracowników samorządowych. W związku z powyższym, w zakresie zatrudniania oraz minimalnych wymagań kwalifikacyjnych dla pracowników zatrudnianych na stanowiskach pomocniczych i obsługi w tych placówkach ma zastosowanie ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 902, z późn. zm.) oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1786).

Wszystkie osoby zatrudnione w żłobku lub klubie dziecięcym na stanowiskach związanych z bezpośrednim sprawowaniem opieki nad dziećmi powinny posiadać kwalifikacje określone w art. 16 ustawy.

Zgodnie z art. 16 ustawy opiekunem w żłobku lub klubie dziecięcym może być osoba posiadająca kwalifikacje: pielęgniarki, położnej, opiekunki dziecięcej, nauczyciela wychowania przedszkolnego, nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej lub pedagoga opiekuńczo-wychowawczego.

Opiekunem w żłobku lub klubie dziecięcym może być także osoba, która posiada co najmniej wykształcenie średnie. W takiej sytuacji musi mieć co najmniej dwuletnie doświadczenie w pracy z dziećmi w wieku do lat 3 lub, przed zatrudnieniem jako opiekun w żłobku lub klubie dziecięcym, odbyć 280-godzinne szkolenie, z czego co najmniej 80 godzin w formie zajęć praktycznych, polegających na sprawowaniu opieki nad dzieckiem pod kierunkiem opiekuna posiadającego kwalifikacje: pielęgniarki, położnej, opiekunki dziecięcej, nauczyciela wychowania przedszkolnego, nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej lub pedagoga opiekuńczo-wychowawczego.

Dyrektorem żłobka może być osoba, która posiada wykształcenie wyższe i co najmniej 3 lata doświadczenia w pracy z dziećmi albo co najmniej wykształcenie średnie oraz 5 lat doświadczenia w pracy z dziećmi.

W żłobku, do którego uczęszcza więcej niż dwadzieścioro dzieci, zatrudnia się przynajmniej jedną pielęgniarkę lub położną.

Natomiast osobą kierującą pracą klubu dziecięcego może być osoba posiadająca kwalifikacje wymagane od opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym określone w art. 16 ustawy.

Minimalne wymagania dotyczące kwalifikacji dziennego opiekuna reguluje art. 39 ustawy. Z regulacji tej wynika, że osoba, która nie pracowała z dziećmi w wieku do lat 3 przez okres co najmniej 12 miesięcy bezpośrednio przed podjęciem zatrudnienia jako dzienny opiekun, obowiązana jest odbyć 160-godzinne szkolenie, a w przypadku gdy posiada kwalifikacje pielęgniarki, położnej, opiekunki dziecięcej, nauczyciela wychowania przedszkolnego, nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej lub pedagoga opiekuńczo-wychowawczego – 40-godzinne szkolenie uzupełniające, w tym z zakresu udzielania dziecku pierwszej pomocy.

3.2. Szkolenie osób sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3

Szkolenia kandydatów do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 przeprowadzane są przez różne instytucje szkoleniowe na podstawie programów szkoleń zatwierdzonych decyzją Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Programy szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza w żłobku lub klubie dziecięcym oraz dziennego opiekuna opracowywane są na podstawie zakresów programów szkoleń określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2011 r. w sprawie zakresu programów szkoleń dla opiekuna w żłobku lub klubie dziecięcym, wolontariusza oraz dziennego opiekuna (Dz. U. poz. 368), które zawiera minimalne wymagania dotyczące zakresu poszczególnych rodzajów szkoleń.

W 2016 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał 90 decyzji dotyczących ww. programów szkoleń, w tym 61 decyzji zatwierdzających programy szkoleń. Od wejścia w życie ustawy do końca 2016 r. zostało wydanych łącznie 216 decyzji zatwierdzających programy szkoleń, jednak do końca 2016 r. dla 58 decyzji wydanych w 2011 r. upłynął 5-letni termin ważności.

4. Zmiany wprowadzone w systemie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1045, z późn. zm.) wprowadziła – od 1 stycznia 2016 r. – zmianę w art. 9 ust. 1 ustawy w zakresie możliwości zorganizowania przez gminy wspólnej obsługi administracyjnej, finansowej i organizacyjnej żłobków, klubów dziecięcych lub ich zespołów. Zmiana ta nie wyłącza dla gminy możliwości zorganizowania wspólnej obsługi dla żłobków, klubów dziecięcych i ich zespołów prowadzonych przez gminy, rozszerza natomiast gminie możliwość zapewnienia wspólnej obsługi administracyjnej, finansowej i organizacyjnej także jednostkom organizacyjnym gminy zaliczanym do sektora finansów publicznych, gminnym instytucjom kultury oraz innym zaliczanym do sektora finansów publicznych gminnym osobom prawnym utworzonym na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, instytutów badawczych, banków i spółek prawa handlowego.

II. Realizacja ustawy

Kolejny rok funkcjonowania ustawy pokazuje systematyczny wzrost liczby instytucji opieki nad małymi dziećmi, liczby miejsc opieki oraz liczby dzieci przebywających w tych instytucjach.

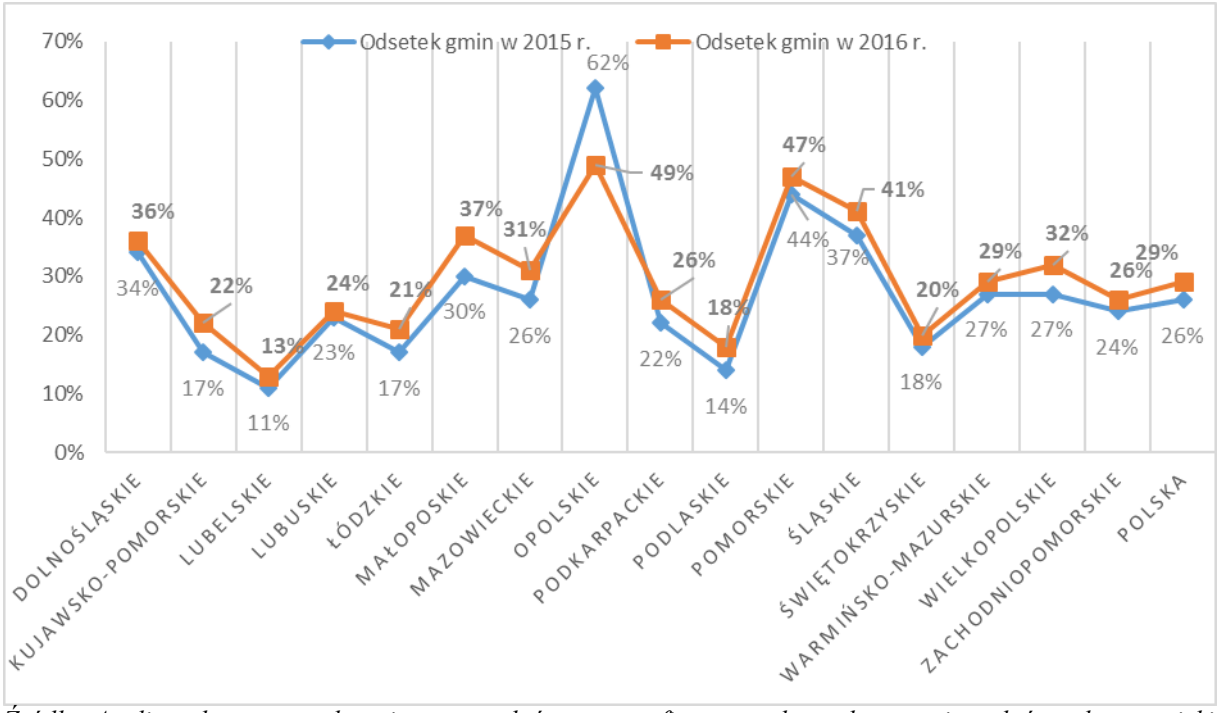
Na koniec 2016 r. instytucje opieki – żłobki, kluby dziecięce oraz dzienni opiekunowie – funkcjonowały w 722 gminach, czyli w 29% wszystkich gmin w Polsce (na koniec 2015 r. było to 638 gmin, co stanowiło 26%). Instytucje te funkcjonowały w 221 gminach wiejskich, tj. 14% wszystkich gmin wiejskich (na koniec 2015 r. było to: 189 gmin, co stanowiło 12% wszystkich gmin wiejskich).

Relatywnie największy odsetek gmin posiadających instytucje opieki nad małymi dziećmi na koniec 2016 r. znajdował się na terenie województw: opolskiego (49% gmin), pomorskiego (47% gmin) i śląskiego (41% gmin). Jest to struktura zbliżona do tej z lat 2012-2015, kiedy największy odsetek gmin z instytucjami również znajdował się w tych województwach. Największy wzrost liczby gmin posiadających instytucje opieki nad małymi dziećmi, w stosunku do 2015 r., nastąpił w województwie małopolskim (o 7 p.p.) oraz w województwach: kujawsko-pomorskim, mazowieckim i wielkopolskim (po 5 p.p.).

Najmniej gmin z instytucjami opieki znajdowało się w 2016 r. na terenie województw: lubelskiego (13% gmin), podlaskiego (18% gmin) i świętokrzyskiego (20% gmin). Jest to struktura zbliżona do tej z lat ubiegłych, kiedy najmniejszy odsetek gmin z instytucjami opieki znajdował się na terenie województw: lubelskiego, podlaskiego i świętokrzyskiego, a także kujawsko-pomorskiego i łódzkiego. Najmniejszy wzrost liczby gmin posiadających instytucje opieki nad małymi dziećmi nastąpił w województwie lubuskim i wyniósł 1 p.p. oraz w województwach: dolnośląskim, lubelskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim i wyniósł po 2 p.p. W województwie opolskim liczba gmin z instytucjami opieki spadła o 13 p.p. – wiązało się to głównie z zakończeniem do 31 grudnia 2015 r. projektu „Powrót do zatrudnienia" oraz zachowaniem okresu trwałości projektu wynoszącego nie mniej niż 3 miesiące, tj. do 31 marca 2016 r. Przeciętnie w Polsce odsetek gmin z instytucjami wzrósł o 3 p.p. (w 2013 r. i 2014 r. o 5 p.p., a w 2015 r. o 3 p.p.).

Szczegółowe informacje z podziałem na województwa przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Odsetek gmin z instytucjami opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2015 r. i 2016 r.

Źródło: Analiza własna na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za II półrocze 2015 r. i 2016 r. (stan na 31 grudnia).

W 2016 r. o ok. 15% wzrosła liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Na koniec 2016 r. funkcjonowało 3 451 tych instytucji (na koniec 2015 r. – 2 990), z tego

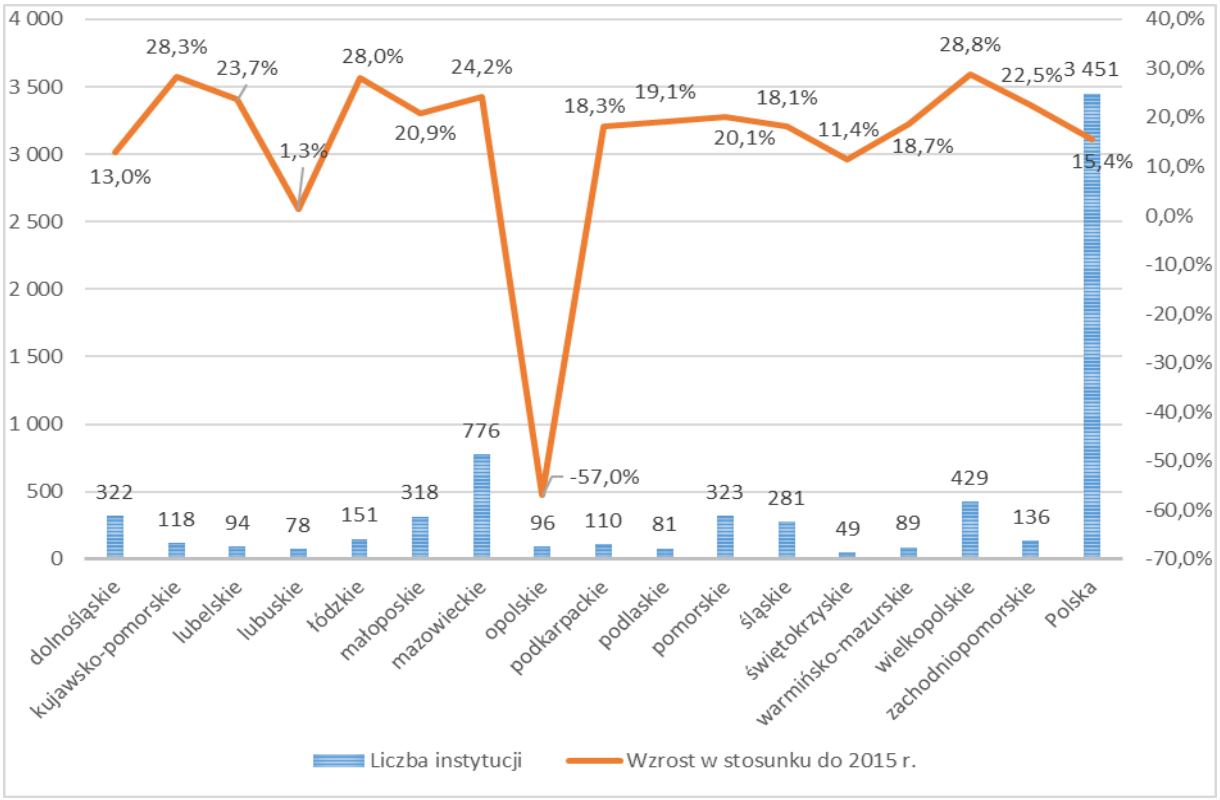
2 272 żłobków (2015 r. – 1 967), 515 klubów dziecięcych (2015 r. – 453) i 664 dziennych opiekunów (2015 r. – 570). Wzrosła również liczba instytucji opieki w gminach wiejskich. W 2016 r. funkcjonowało 445 instytucji (2015 r. – 377), z tego 266 żłobków (2015 r. – 225), 82 klubów dziecięcych (2015 r. – 68) i 97 dziennych opiekunów (2015 r. – 84).

Najwięcej instytucji opieki znajdowało się na terenie województw: mazowieckiego (776 instytucji), wielkopolskiego (429 instytucji) i pomorskiego (323 instytucje), a najmniej na terenie województw: świętokrzyskiego (49 instytucje), lubuskiego (78 instytucji) i podlaskiego (81 instytucji). Jest to struktura stosunkowo zbliżona do tej z lat 2012-2015[1]. Przy czym, największy wzrost liczby instytucji zanotowano w województwach: wielkopolskim (o ok. 29%), kujawsko-pomorskim i łódzkim (po ok. 28%) oraz lubelskim i mazowieckim (po ok. 24%). Z kolei najmniejszy w województwach: lubuskim (o ok. 1%), świętokrzyskim (o ok. 11%) i dolnośląskim (o 13%). W województwie opolskim spadła liczba instytucji opieki o ok. 57%. Głównym czynnikiem, który wpłynął na spadek liczby dziennych opiekunów było zakończenie do 31 grudnia 2015 r. projektu „Powrót do zatrudnienia" oraz zachowanie okresu trwałości projektu wynoszącego nie mniej niż 3 miesiące, tj. do 31 marca 2016 r. Pomimo tego woj. opolskie zaraz po woj. dolnośląskim zapewnia opiekę dla największej liczby dzieci w wieku do lat 3 (12,5% dzieci, co oznacza, że co 8 dziecko ma zapewnioną opiekę w żłobku, klubie dziecięcym albo pod opieką dziennego opiekuna).

Szczegółowe informacje z podziałem na województwa przedstawia wykres 2.

[1] W 2015 r. najwięcej instytucji znajdowało się na terenie województwa mazowieckiego, wielkopolskiego i dolnośląskiego, a najmniej – świętokrzyskiego, lubuskiego i podlaskiego.

Wykres 2. Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 na koniec 2016 r. oraz dynamika wzrostu w stosunku do 2015 r.

Źródło: Analiza własna na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za II półrocze 2015 r. i 2016 r. (stan na 31 grudnia).

W 2016 r. instytucje opieki – żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekunowie – oferowały łącznie ok. 95,4 tys. miejsc, w tym ok. 7,5 tys. miejsc na terenach wiejskich, podczas gdy w 2015 r. było to odpowiednio ok. 84 tys. i 6,4 tys. miejsc. Największą liczbą miejsc dysponowały województwa: mazowieckie (17 083), dolnośląskie (10 629) i śląskie (9 978), a najmniejszą województwa: podlaskie (2 732), warmińsko-mazurskie (2 310) i świętokrzyskie (1 755). Najwięcej miejsc opieki (ok. 90% wszystkich miejsc) oferowały, tak jak w latach ubiegłych, żłobki.

Tabela 1. Liczba instytucji oraz liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011-2016

Rok	Liczba instytucji				Liczba miejsc opieki			
	ogółem	żłobki	kluby dziecięce	dzienni opiekunowie	ogółem	żłobki	kluby dziecięce	dzienni opiekunowie
2011	571	523	48	0	32 053	31 844	209	0
2012	926	791	105	30	39 967	39 236	652	79
2013	1 511	1 243	212	56	56 042	53 032	2 890	120
2014	2 493	1 667	384	442	71 386	65 081	5 764	541
2015	2 990	1 967	453	570	83 960	75 756	7 389	815
2016	3 451	2 272	515	664	95 419	86 185	8 332	902

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011-2016 r. Sprawozdania z roku 2011 i 2012 nie ujmują liczby miejsc w podmiotach niepublicznych.

Odniesienie liczby miejsc opieki do liczby dzieci w wieku do lat 3 pokazuje, że w skali kraju co 12 dziecko w tej grupie wiekowej miało zapewnioną opiekę w żłobku, klubie dziecięcym lub dziennego opiekuna (w 2015 r. co 13 dziecko) i liczba ta wahała się od co 8 dzieci w województwie dolnośląskim i opolskim do co 18 dzieci w województwie świętokrzyskim. Jest to podobna struktura jak w 2015 r.

Tabela 2. Liczba dzieci na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna

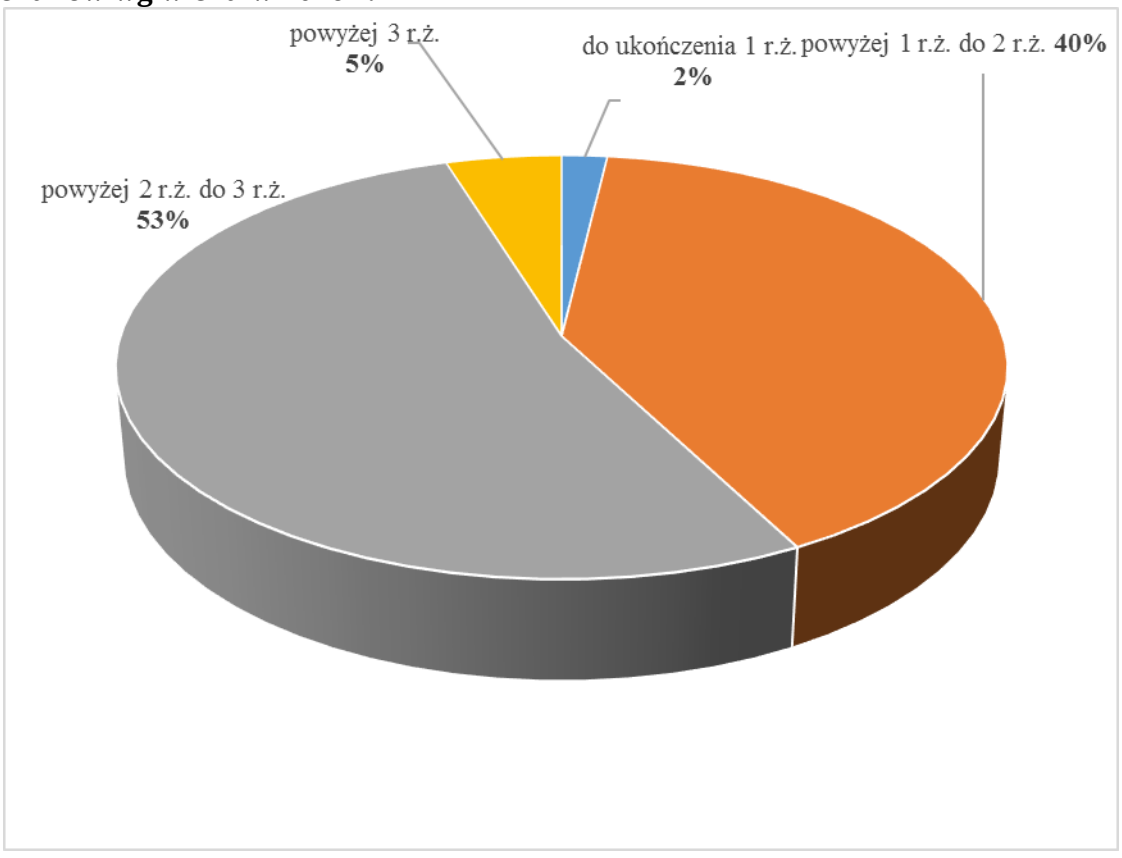
Lp.	Województwa	Liczba dzieci na 1 miejsce opieki	
		2015 r.	2016 r.
1	dolnośląskie	9	8
2	kujawsko-pomorskie	19	17
3	lubelskie	20	17
4	lubuskie	11	10
5	łódzkie	16	13
6	małopolskie	13	13
7	mazowieckie	11	10
8	opolskie	8	8
9	podkarpackie	16	14
10	podlaskie	14	12
11	pomorskie	13	13
12	śląskie	15	13
13	świętokrzyskie	21	18
14	warmińsko-mazurskie	21	17
15	wielkopolskie	13	11
16	zachodniopomorskie	11	10
	POLSKA	**13**	**12**

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za II półrocze 2015 r. i 2016 r. (stan na 31 grudnia) oraz dane GUS w zakresie liczby dzieci w wieku do lat 3.

Najliczniejszą grupę dzieci objętych opieką stanowiły dzieci powyżej 2 r.ż. do ukończenia 3 r.ż. – tak jak w latach 2012-2015 stanowiły one ponad połowę (ok. 53%) wszystkich dzieci objętych opieką w żłobkach, klubach dziecięcych i pod opieką dziennych opiekunów. Udział dzieci w wieku powyżej 1 r.ż. do ukończenia 2 r.ż. spadł o 4 punkty procentowe z ok. 44% w 2015 r. do ok. 40% w 2016 r. Najmniej liczną grupę stanowiły dzieci do ukończenia 1 r.ż. (2%) i dzieci powyżej 3 r.ż. (5%) (w 2015 r. po 3%). Należy jednak zauważyć, że zgodnie z przepisami ustawy, w klubach dziecięcych nie mogą przebywać dzieci w wieku do 1 r.ż., co wpływa na procentowy udział tej grupy wiekowej w całej grupie dzieci objętych opieką w różnych formach opieki.

Dzieci niepełnosprawne oraz wymagające szczególnej opieki stanowiły ok. 1% wszystkich dzieci korzystających z opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów.

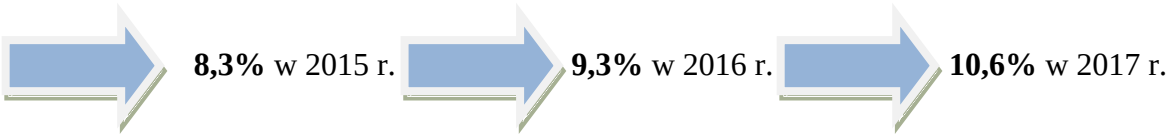
Wykres 3. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów wg wieku w 2016 r.

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za II półrocze 2016 r. (stan na 31 grudnia).

Biorąc pod uwagę liczbę dzieci przebywających w żłobkach i klubach dziecięcych, liczbę dzieci pod opieką dziennych opiekunów oraz niań, na koniec 2016 r. opieką objętych było ogółem ok. 9,3% wszystkich dzieci w wieku 0–3 lata (przy czym bez dzieci pod opieką niań – 8,5%). Oznacza to systematyczny wzrost w porównaniu do lat ubiegłych. Szacuje się, że w 2017 r. odsetek ten wyniesie 10,6%.

Rysunek 1 Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką

Jednak przy uwzględnieniu jedynie dzieci w wieku powyżej 1 r.ż. do 2 r.ż. oraz powyżej 2 r.ż. do 3 r.ż. (tj. najliczniejszych roczników objętych opieką), wskaźnik ten w 2016 r. wyniósłby 13,9%, a w 2017 r. – wg szacunków wyniesie 15,9%.

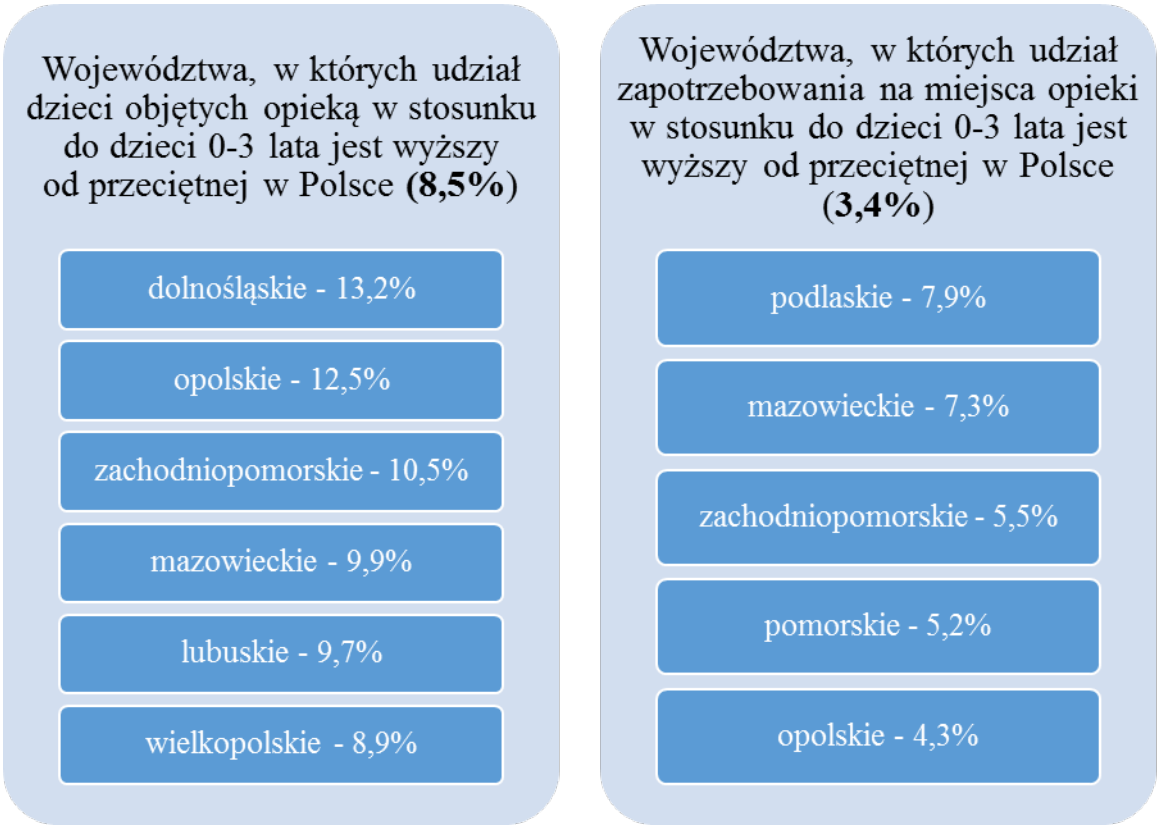
Na koniec 2016 r. tylko 292 gminy (tj. ok. 12% wszystkich gmin w Polsce) zadeklarowały potrzebę utworzenia nowych miejsc opieki – określając to zapotrzebowanie łącznie na ok. 37,9 tys. miejsc, z tego ok. 36,9 tys. miejsc w żłobkach, 569 w klubach dziecięcych oraz 395 u dziennych opiekunów. Na koniec 2015 r. zapotrzebowanie na 29,1 tys. miejsc opieki zgłosiły 227 gmin (tj. ok. 9% wszystkich gmin w Polsce).

Relatywnie największe niezaspokojone zapotrzebowanie na miejsca w 2016 r. zgłoszone zostało – tak jak w roku 2013, 2014 i 2015 – przez gminy w województwach: mazowieckim (ok. 12,7 tys. miejsc), pomorskim (ok. 3,9 tys. miejsc) oraz śląskim (ok. 3,6 tys. miejsc), a najmniejsze w województwach: świętokrzyskim (322 miejsc), lubuskim (595 miejsc) oraz warmińsko-mazurskim (623 miejsc). Z 292 gmin, które zadeklarowały potrzebę utworzenia nowych miejsc opieki, tylko 52 to gminy wiejskie (tj. ok. 18%), podczas gdy w 2015 r. potrzebę utworzenia nowych miejsc opieki zadeklarowało tylko 35 gmin wiejskich (tj. ok. 15%). Zgłosiły one zapotrzebowanie na 1 143 miejsca opieki (co stanowi zaledwie 3% całego zapotrzebowania). Zapotrzebowanie to w przeważającej części (ok. 89%) dotyczyło miejsc w żłobkach, a w mniejszym stopniu miejsc w klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów (po ok. 6%).

Odniesienie zgłaszanego zapotrzebowania na miejsca opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów do liczby dzieci w wieku do lat 3 pokazuje, że zapotrzebowanie to dotyczy w skali Polski do 3,4% dzieci. Przy czym, najwyższe zapotrzebowanie (przekraczające 3,4%) zgłaszają głównie te województwa, w których

odsetek dzieci objętych opieką w ww. instytucjach jest wyższy niż przeciętnie w skali Polski (8,5%)[2], tj. województwo mazowieckie, zachodniopomorskie i opolskie.

Rysunek 2 Województwa z najwyższym odsetkiem dzieci objętych opieką i z najwyższym zapotrzebowaniem na miejsca opieki

Gdyby zrealizowane zostało zapotrzebowanie na miejsca opieki to, uwzględniając już istniejące miejsca, najwyższy odsetek dzieci objętych opieką osiągnęłyby województwa: mazowieckie (17,2%), opolskie (16,8%) i podlaskie (16,2%). Przeciętnie w skali kraju byłoby to 11,9% dzieci[3]. Zatem, stopniowa realizacja już zgłaszanego zapotrzebowania umożliwiłaby objęcie opieką coraz większej liczby dzieci.

1. Żłobki

W 2016 r. wzrosła liczba gmin, w których funkcjonowały żłobki oraz liczba tych instytucji – na koniec 2015 r. w 527 gminach funkcjonowało 1 967 żłobków, a na koniec 2016 r. w 605 gminach 2 272 żłobki. Żłobki gminne stanowiły w 2016 r. 26% ogółu żłobków

[2] Bez uwzględnienia dzieci pod opieką niań.
[3] Bez uwzględnienia dzieci pod opieką niań.

(588), a żłobki niepubliczne – 74% (1 684 żłobków). Utrzymana została zatem występująca w latach ubiegłych relacja pomiędzy żłobkami publicznymi i niepublicznymi. Przy czym, nadal spadał udział żłobków tworzonych i prowadzonych przez gminy (do 26%), a wzrastał udział tworzonych i prowadzonych przez osoby fizyczne (do 55%) oraz osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej (do 19%) (tabela 3).

Tabela 3. Żłobki wg podmiotu tworzącego w latach 2011-2016

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	liczba					
żłobki, utworzone przez:	**523**	**791**	**1 243**	**1 667**	**1 967**	**2 272**
gminy	352	409	443	485	531	588
osoby fizyczne	145	317	600	862	1 070	1 258
osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej	26	65	200	320	366	426
	%					
żłobki, utworzone przez:	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**
gminy	67%	52%	36%	29%	27%	26%
osoby fizyczne	28%	40%	48%	52%	54%	55%
osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej	5%	8%	16%	19%	19%	19%

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011-2016 r.

Z 2 272 żłobków, 1 428 było dotowanych (ok. 63%). Wzrosła zatem w porównaniu do 2015 r. liczba dotowanych żłobków (z 1 273), ale ich udział w ogólnej liczbie żłobków pozostał zbliżony (w 2015 r. – ok. 65%).

Żłobki dysponowały w 2016 r. ok. 86,2 tys. miejsc opieki, co stanowiło ok. 90% wszystkich miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Połowę (ok. 53%) dzieci uczęszczających do żłobków stanowiły dzieci w wieku powyżej 2 r.ż. do ukończenia 3 r.ż. Natomiast najmniej liczną grupą były dzieci w wieku do ukończenia 1 r.ż. (ok. 2%) i powyżej 3 r.ż. (ok. 5%). Dzieci niepełnosprawne oraz wymagające szczególnej opieki stanowiły ok. 1% wszystkich dzieci przebywających w żłobkach.

Na koniec 2016 r. w dotowanych żłobkach zatrudnionych było ok. 15,6 tys. osób (w 2015 r. – 13,5 tys.), w tym ok. 9,9 tys. osób na stanowisku opiekuna (co stanowiło ok. 63% wszystkich zatrudnionych) (w 2015 r. – 8,5 tys.), a ok. 1,2 tys. osób na stanowisku pielęgniarki lub położnej (ok. 8% wszystkich zatrudnionych) (w 2015 r. – 1,1 tys. osób).

Pozostałe osoby nie sprawowały opieki nad dziećmi, np. zajmowały się obsługą. Oznacza to, że w stosunku do 2015 r., w wyniku wzrostu liczby żłobków i miejsc opieki, wzrosła również liczba osób zatrudnionych, w tym na stanowisku opiekuna oraz na stanowisku pielęgniarki lub położnej. Jednocześnie struktura zatrudnienia pozostała zbliżona do tej z lat ubiegłych. Zgodnie z ustawą, pod opieką opiekuna w żłobku może przebywać maksymalnie 8 dzieci. Na koniec 2016 r. przeciętna liczba dzieci przypadająca na 1 opiekuna (osobę zatrudnioną na stanowisku opiekuna oraz pielęgniarki lub położnej) wynosiła 5,9 dzieci, a w 2015 r. – 6 dzieci.

Tabela 4. Informacja na temat funkcjonowania żłobków wg stanu na koniec 2016 r.

1.	Liczba żłobków na ostatni dzień okresu sprawozdawczego:	**2 272**
1.1.	utworzonych przez gminę	588
1.2.	utworzonych przez osobę fizyczną	1 258
1.3.	utworzonych przez osobę prawną lub jednostkę nieposiadającą osobowości prawnej	426
2.	Liczba żłobków na ostatni dzień okresu sprawozdawczego otrzymujących dotację	**1 428**
3.	Liczba miejsc w instytucjach na ostatni dzień okresu sprawozdawczego	**86 185**
4.	Liczba osób zatrudnionych na ostatni dzień okresu sprawozdawczego, w tym:	**15 642**
4.1.	na stanowisku opiekuna	9 872
4.2.	na stanowisku pielęgniarki/położnej	1 192

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za II półrocze 2016 r.

2. Kluby dziecięce

W 2016 r. wzrosła liczba gmin, w których funkcjonowały kluby dziecięce oraz liczba tych instytucji – na koniec 2015 r. w 234 gminach funkcjonowały 453 kluby dziecięce, a na koniec 2016 r. w 266 gminach 515 klubów. Kluby gminne stanowiły w 2016 r. jedynie 6% ogółu klubów (33), zaś niepubliczne – aż 94% (482). Zatem tak, jak w przypadku żłobków, utrzymana została występująca w latach ubiegłych relacja między klubami publicznymi i niepublicznymi. Udział klubów tworzonych i prowadzonych przez gminy pozostał na zbliżonym poziomie, jak w latach ubiegłych (6%) tak, jak udział tworzonych i prowadzonych przez osoby fizyczne (76%) oraz osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej (18%) (tabela 5).

Tabela 5. Kluby dziecięce wg podmiotu tworzącego w latach 2011-2016

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	liczba					
kluby dziecięce, utworzone przez:	**48**	**105**	**212**	**384**	**453**	**515**
gminy	4	11	13	20	25	33
osoby fizyczne	41	83	171	316	356	390
osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej	3	11	28	48	72	92
	%					
kluby dziecięce, utworzone przez:	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**
gminy	8%	10%	6%	5%	6%	6%
osoby fizyczne	85%	79%	81%	82%	79%	76%
osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej	6%	10%	13%	13%	16%	18%

Źródło: Analiza własna na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za lata 2011-2016 r.

Z 515 klubów dziecięcych 177 było dotowanych (ok. 34%). Wzrosła zatem, w porównaniu do 2015 r., liczba dotowanych klubów (z 161), ale ich udział w ogólnej liczbie klubów dziecięcych pozostał zbliżony (w 2015 r. – ok. 36%).

Kluby dziecięce dysponowały w 2016 r. 8,3 tys. miejscami opieki, co stanowiło jedynie ok. 9% wszystkich miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Tak jak w przypadku żłobków, na koniec 2016 r. w klubach dziecięcych przebywało najwięcej dzieci w wieku powyżej 2 r.ż. do ukończenia 3 r.ż. (ok. 52%), a najmniej powyżej 3. r.ż. (ok. 9%). Dzieci niepełnosprawne oraz wymagające szczególnej opieki stanowiły ok. 0,5% wszystkich dzieci przebywających w klubach dziecięcych.

Zwraca uwagę wyższy odsetek dzieci w wieku powyżej 3 lat wśród dzieci przebywających w klubach dziecięcych, niż to miało miejsce w przypadku żłobków (5% dzieci w żłobkach i 9% w klubach dziecięcych).

Na ostatni dzień grudnia 2016 r. w dotowanych klubach dziecięcych zatrudniono 544 osoby (w 2015 r. – 495), w tym 431 osób na stanowisku opiekuna (co stanowiło ok. 79% wszystkich zatrudnionych) (w 2015 r. – 380), a 5 osób na stanowisku pielęgniarki lub położnej (ok. 1% wszystkich zatrudnionych) (w 2015 r. – 9). Pozostałe osoby nie sprawowały opieki nad dziećmi, a były zatrudnione np. do obsługi biurowej. Oznacza to, że w stosunku do

2015 r., w wyniku wzrostu liczby klubów dziecięcych i miejsc opieki, wzrosła również liczba osób zatrudnionych, w tym na stanowisku opiekuna. Zgodnie z ustawą, pod opieką opiekuna w klubie dziecięcym może przebywać maksymalnie 8 dzieci. Na koniec 2016 r. przeciętna liczba dzieci przypadająca na 1 opiekuna (osobę zatrudnioną na stanowisku opiekuna, pielęgniarki lub położnej) w klubach dziecięcych wynosiła tak, jak w 2015 r. - 5,9 dzieci.

Tabela 6. Informacja na temat funkcjonowania klubów dziecięcych wg stanu na koniec 2016 r.

1.	Liczba klubów dziecięcych na ostatni dzień okresu sprawozdawczego:	**515**
1.1.	utworzonych przez gminę, w tym:	33
1.2.	utworzonych przez osobę fizyczną	390
1.3.	utworzonych przez osobę prawną lub jednostkę nieposiadającą osobowości prawnej	92
2.	Liczba klubów dziecięcych na ostatni dzień okresu sprawozdawczego otrzymujących dotację	**177**
3.	Liczba miejsc w instytucjach na ostatni dzień okresu sprawozdawczego	**8 332**
4.	Liczba osób zatrudnionych na ostatni dzień okresu sprawozdawczego, w tym:	**544**
4.1	na stanowisku opiekuna	431
4.2	na stanowisku pielęgniarki/położnej	5

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za II półrocze 2016 r.

3. Dzienni opiekunowie

Dzienni opiekunowie (664 osoby) byli zatrudnieni w 71 gminach (najwięcej w Warszawie – 161, w Poznaniu – 78, w Gdańsku – 44) i sprawowali opiekę nad 902 dziećmi. Oznacza to, że w porównaniu do 2015 r. liczba dziennych opiekunów wzrosła o 16% (z 442 osób), a liczba dzieci pod ich opieką o ok. 11% (z 815 dzieci). Liczba gmin, w których zatrudnieni byli dzienni opiekunowie spadła o ok. 9% (z 78 gmin). Najwięcej dzieci przebywających pod opieką dziennych opiekunów było w wieku powyżej 2 r.ż. do ukończenia 3 r.ż. (494 dzieci, tj. ok. 55%), a najmniej do ukończenia 1 r.ż. (16 dzieci, tj. ok. 2%) i powyżej 3 r.ż. (36 dzieci, tj. ok. 4%). Dzieci niepełnosprawne oraz wymagające szczególnej opieki stanowiły 0,3% wszystkich dzieci przebywających pod opieką dziennych opiekunów.

4. Nianie

Na koniec 2016 r. do ubezpieczenia zdrowotnego zgłoszonych było ogółem ok. 8,4 tys. osób, w tym 8,1 tys. (czyli ok. 97%) stanowiły kobiety.

Wydatki budżetu państwa na ich składki na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i wypadkowe) oraz na ubezpieczenie zdrowotne wyniosły w 2016 r. (w miesiącach I–XI) ok. 46,9 mln zł.

5. Wydatki na realizację zadań wynikających z ustawy

Zgodnie z art. 60 ustawy podmioty prowadzące żłobek lub klub dziecięcy mogą otrzymać na każde dziecko objęte opieką w żłobku, dotację celową z budżetu gminy. Wysokość i zasady ustalania dotacji celowej określa rada gminy w drodze uchwały. Ustawa nie nakłada obowiązku podjęcia takiej uchwały, pozostawiając gminie swobodę w tym zakresie, która w dużej mierze zależy od posiadanych przez nią zasobów i konieczności zaspokojenia potrzeb społeczności w zakresie dostępności miejsc w tego typu instytucjach.

Szacunkowy przeciętny miesięczny koszt związany z pobytem dziecka (na który składają się koszty bezpośrednie m.in. wynagrodzenia osób sprawujących opiekę nad dziećmi oraz koszty pośrednie m.in. koszty administracyjne) i koszty związane z wyżywieniem (koszt m.in. artykułów żywnościowych, wynagrodzenia kucharki lub intendenta) w przeliczeniu na 1 miejsce w skali 2016 r. wynosił **984 zł** w żłobku[4], w tym **600 zł** ponosiły gminy, a **384 zł** ponosili rodzice. W klubie dziecięcym[5] koszty te wynosiły odpowiednio **630 zł**, w tym **219 zł** ponosiły gminy a **411 zł** ponosili rodzice.

W poszczególnych województwach przeciętny miesięczny koszt pobytu i wyżywienia w przeliczeniu na 1 miejsce w skali 2016 r. wahał się w żłobkach od 806 zł (woj. podlaskie) do 1 208 zł (woj. śląskie), w tym koszt ponoszony przez gminy wahał się od 453 zł (woj. pomorskie) do 781 zł (woj. łódzkie), a koszt ponoszony przez rodziców – od 252 zł (woj. świętokrzyskie) do 482 zł (woj. pomorskie).

W klubach dziecięcych ogółem przeciętny miesięczny koszt związany z pobytem i wyżywieniem dziecka w przeliczeniu na 1 miejsce w skali 2016 r. wahał się od 189 zł (woj. podkarpackie) do 797 zł (woj. śląskie), w tym koszt ponoszony przez gminy wahał

[4] Nie obejmuje żłobków wpisanych do rejestru żłobków utworzonych lub prowadzonych przez inne podmioty niż gmina i nieotrzymujących dotacji z budżetu gminy lub państwa.
[5] Nie obejmuje klubów dziecięcych wpisanych do rejestru klubów dziecięcych utworzonych lub prowadzonych przez inne podmioty niż gmina i nieotrzymujących dotacji z budżetu gminy lub państwa.

się od 80 zł (woj. warmińsko-mazurskie) do 435 zł (woj. świętokrzyskie), a koszt ponoszony przez rodziców od 69 zł (woj. podkarpackie) do 559 zł (woj. pomorskie).

Tabela 7. Przeciętne miesięczne koszty związane z przebywaniem dzieci w instytucjach ponoszone przez rodziców i gminy wg województw w 2016 r.

Lp.	Województwa	Przeciętne miesięczne koszty związane z pobytem i wyżywieniem dziecka w instytucji					
		żłobki			kluby dziecięce		
		ogółem	gmina	rodzice	ogółem	gmina	rodzice
1	dolnośląskie	1 007,49	697,09	310,40	679,32	284,48	394,84
2	kujawsko-pomorskie	924,65	559,64	365,01	665,39	324,71	340,68
3	lubelskie	824,82	487,49	337,33	549,43	123,35	426,08
4	lubuskie	860,14	522,77	337,37	539,72	264,20	275,52
5	łódzkie	1 089,84	780,98	308,86	450,68	149,08	301,60
6	małopolskie	890,80	445,04	445,76	680,93	264,51	416,42
7	mazowieckie	1 055,96	626,27	429,69	620,00	224,11	395,89
8	opolskie	953,42	588,36	365,06	694,93	242,32	452,61
9	podkarpackie	934,89	647,16	287,73	189,33	120,08	69,25
10	podlaskie	806,15	480,48	325,67	507,25	144,94	362,31
11	pomorskie	918,30	435,81	482,49	653,90	94,40	559,50
12	śląskie	1 208,00	775,75	432,25	797,33	296,04	501,29
13	świętokrzyskie	886,82	634,62	252,20	656,02	434,60	221,42
14	warmińsko-mazurskie	868,19	515,87	352,32	467,39	80,13	387,26
15	wielkopolskie	1 042,24	590,87	451,37	650,44	143,64	506,80
16	zachodniopomorskie	935,20	543,25	391,95	633,91	215,81	418,10
	Polska	**983,87**	**599,60**	**384,27**	**630,22**	**218,83**	**411,39**

Źródło: Analiza własna (szacunek) na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za I i II półrocze 2016 r.

W 2016 r., w stosunku do 2015 r., zmniejszyły się przeciętne miesięczne koszty w żłobkach (o 11 zł), a w klubach dziecięcych wzrosły (o 11 zł). W żłobkach spadły koszty ponoszone przez gminy (o 10 zł), a koszty ponoszone przez rodziców pozostały na niemal takim samym poziomie (spadły o 1 zł). W klubach dziecięcych koszty ponoszone przez gminy spadły (o 18 zł), a koszty ponoszone przez rodziców wzrosły (o 29 zł). Pomimo tych wahań, można uznać, że przeciętne koszty pozostały na zbliżonym poziomie. Przy czym, tak jak w latach ubiegłych, analizując przedstawione dane dotyczące przeciętnych kosztów związanych z pobytem i wyżywieniem dziecka w instytucjach opieki w skali roku, należy mieć na uwadze, że są to koszty przeciętne obejmujące dwa półroczne okresy sprawozdawcze, w czasie których zmieniły się m.in. liczba gmin, w których funkcjonowały instytucje opieki lub które partycypowały w kosztach ponoszonych przez instytucje

niepubliczne (przekazywały dotację celową), liczba instytucji oraz miejsc. Są to zatem dwa odmienne okresy, co wpływa na wysokość przeciętnych miesięcznych kosztów w całym roku. Dodatkowo należy uwzględnić różnice między żłobkiem a klubem dziecięcym, które dotyczą czasu pracy, wieku dzieci, które mogą być objęte opieką oraz kwestii związanych z wyżywieniem.

Z danych dotyczących dziennych opiekunów wynika, że przeciętne miesięczne wydatki na wynagrodzenia na 1 dziennego opiekuna w skali całego 2016 r. wynosiły 740 zł[6]. W skali całego 2016 r. przeciętne miesięczne koszty związane z pobytem dziecka pod opieką dziennego opiekuna, na które składają się koszty związane z pobytem dziecka i wyżywieniem na 1 dziecko wynosiły 1 098 zł (195 zł – rodzice, 903 zł – gmina)[7].

Należy mieć na uwadze, że opieka sprawowana przez dziennego opiekuna jest bardziej zindywidualizowana ze względu na czas pracy i liczbę dzieci pozostających pod jego opieką: pod opieką dziennego opiekuna pozostawać może maksymalnie 5 dzieci, a w żłobku oraz klubie dziecięcym – maksymalnie 8. Ponadto, czas pracy dziennego opiekuna zależy od umowy, którą podpisuje z gminą lub osobą prawną lub nieposiadającą osobowości prawnej, w żłobku dzieci mogą przebywać maksymalnie 10 godzin, a w klubie dziecięcym maksymalnie 5 godzin.

Tabela 8. Przeciętne miesięczne koszty związane z przebywaniem dzieci pod opieką dziennych opiekunów ponoszone przez rodziców i gminy w 2016 r.

Lp.	Wyszczególnienie	w zł
1.	Przeciętne miesięczne wydatki na wynagrodzenia na 1 opiekuna	740
2.	Przeciętne miesięczne koszty związane z pobytem dziecka pod opieką dziennego opiekuna na 1 dziecko, z tego:	1 098
2.1.	ponoszone przez rodziców	195
2.2.	ponoszone przez gminę	903

Źródło: Analiza własna (szacunek) na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 za I i II półrocze 2016 r.

5.1. Wydatki budżetu państwa i samorządu gminnego

W 2016 r. wzrosły wydatki na funkcjonowanie systemu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W 2015 r. wydatkowano łącznie **802,5 mln zł**, podczas gdy w 2016 r. już

[6] Nie obejmuje dziennych opiekunów wpisanych do wykazu dziennych opiekunów zatrudnionych przez inne podmioty niż gmina i nieotrzymujących dotacji z budżetu gminy lub państwa.
[7] Nie obejmuje dziennych opiekunów wpisanych do wykazu dziennych opiekunów zatrudnionych przez inne podmioty niż gmina i nieotrzymujących dotacji z budżetu gminy lub państwa.

931,3 mln zł[8] (tj. o 16% więcej niż w 2015 r.), z tego **902,9 mln zł** na żłobki, **18,8 mln zł** na kluby dziecięce oraz **9,6 mln zł** na dziennych opiekunów. Ze środków budżetu państwa przeznaczono 151 mln zł w ramach Resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH", co stanowiło ok. 16% wszystkich wydatków. Należy również mieć na względzie, że z budżetu państwa finansowane są składki za nianie z tytułu ubezpieczenia społecznego i z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego (pkt. 4 sprawozdania).

5.2. Resortowy program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „MALUCH"

Program „MALUCH", którego podstawę prawną stanowi art. 62 ustawy jest realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przy współpracy wojewodów rokrocznie, poczynając od 2011 r. Celem Programu jest realizacja polityki rodzinnej rządu odnoszącej się do wspierania rodziny w działaniach opiekuńczych nad małymi dziećmi głównie przez stworzenie warunków dla rozwoju zróżnicowanych instytucji opiekuńczo-edukacyjnych dla dzieci w wieku do lat 3, poprawę standardów funkcjonowania instytucji opieki nad małymi dziećmi oraz wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu instytucji opiekuńczo-edukacyjnych dla małych dzieci, zgodnie z potrzebami lokalnej społeczności.

Program składał się z 3 modułów:

- moduł 1 (dla gmin) – utworzenie w 2016 r. nowych miejsc w instytucjach opieki oraz zapewnienie ich funkcjonowania,
- moduł 2:
  - (dla gmin) – zapewnienie funkcjonowania miejsc opieki tworzonych przez gminy do dnia 31 grudnia 2015 r. z udziałem programu „MALUCH",
  - (dla podmiotów niegminnych) - zapewnienie funkcjonowania miejsc opieki,
- moduł 3 „MALUCH na uczelni" (dla uczelni oraz podmiotów prowadzących i tworzących instytucje opieki nad dziećmi studentów, doktorantów oraz osób zatrudnionych przez uczelnię lub wykonujących zadania na rzecz uczelni na podstawie umów cywilno-prawnych) – utworzenie w 2016 r. nowych miejsc w instytucjach opieki oraz zapewnienie funkcjonowania nowych i już istniejących miejsc opieki.

[8] Obejmują również wydatki inwestycyjne; wydatki bieżące wyniosły łącznie 775,6 mln zł, z tego 751,7 mln zł na żłobki, 15,2 mln zł na kluby dziecięce i 8,7 mln zł na dziennych opiekunów.

Na realizację programu „MALUCH” w 2016 r. przeznaczono kwotę 151 mln zł[9], z tego na:

- moduł 1 – 61,4 mln zł (pierwotnie była to kwota 60 mln zł, ale została zwiększona ze środków finansowych niewykorzystanych w module 2 i 3),
- moduł 2 – kwotę ok. 79,3 mln zł (z tytułu nieprzyjęcia dotacji przez beneficjentów oszczędności w kwocie 0,65 mln zł zostały przesunięte do modułu 1),
- moduł 3 – ok.10,25 mln zł (pierwotnie była to kwota 11 mln zł, ale w związku ze zgłoszeniem zapotrzebowania na mniejszą kwotę, oszczędności w kwocie 0,75 mln zł zostały przesunięte do modułu 1).

Do dofinansowania w module 1 zakwalifikowano oferty pochodzące ze 111 gmin, które zadeklarowały utworzenie 3,9 tys. nowych miejsc opieki. Ostatecznie 94 gminy utworzyły 3,3 tys. nowych miejsc. Większość miejsc, tj. 95% powstała w żłobkach.

Udział wykorzystanej dotacji w stosunku do dotacji przyznanej na podstawie decyzji Ministra Finansów wyniósł ok. 104%. Wyższe wykorzystanie dotacji wynikało ze zwiększenia we wrześniu 2016 r. kwoty środków na dofinansowanie ofert w module 1 o niewykorzystane środki.

[9] Wykorzystano ok. 139,3 mln zł (wykonanie na podstawie danych Ministerstwa Finansów o wydatkach budżetu państwa w dziale 853).

Tabela 9. Liczba nowych miejsc opieki utworzonych przy udziale środków z Programu w ramach modułu 1 wg województw

Lp.	Województwo	Liczba nowych miejsc opieki			
		żłobek	klub dziecięcy	dzienny opiekun	RAZEM
1	dolnośląskie	308	0	0	308
2	kujawsko-pomorskie	178	10	0	188
3	lubelskie	166	0	0	166
4	lubuskie	100	0	0	100
5	łódzkie	104	0	0	104
6	małopolskie	281	87	0	368
7	mazowieckie	372	5	10	387
8	opolskie	45	0	12	57
9	podkarpackie	151	13	0	164
10	podlaskie	127	0	0	127
11	pomorskie	256	0	0	256
12	śląskie	278	20	0	298
13	świętokrzyskie	85	0	0	85
14	warmińsko-mazurskie	208	0	0	208
15	wielkopolskie	260	0	15	275
16	zachodniopomorskie	236	0	0	236
	POLSKA	**3 155**	**135**	**37**	**3 327**

Źródło: Sprawozdania wojewódzkie z realizacji Resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Maluch" za 2016 rok (wg stanu na dzień 1 kwietnia 2017 r.)

W ramach modułu 2, swoje oferty złożyło 1,6 tys. instytucji, z tego 324 gmin i 1,3 tys. instytucji niegminnych. Oferty te dotyczyły dofinansowania do bieżącego funkcjonowania 35,3 tys. miejsc opieki, z tego 9,8 tys. w instytucjach gminnych i 25,5 tys. w instytucjach niegminnych. Ze środków przeznaczonych na moduł dofinansowano łącznie 27,1 tys. miejsc opieki nad małymi dziećmi. W większości były to miejsca w żłobkach.

Udział wykorzystanej dotacji w stosunku do dotacji przyznanej na podstawie decyzji Ministra Finansów wyniósł ok. 89%.

Tabela 10. Liczba miejsc opieki dofinansowanych ze środków z Programu w ramach modułu 2 wg województw

Lp.	Województwo	Liczba dofinansowanych miejsc opieki			
		żłobek	**klub dziecięcy**	**dzienny opiekun**	**RAZEM**
1	dolnośląskie	2 350	176	15	2 541
2	kujawsko-pomorskie	962	99	38	1 099
3	lubelskie	405	0	0	405
4	lubuskie	640	101	4	745
5	łódzkie	454	127	0	581
6	małopolskie	4 050	566	72	4 688
7	mazowieckie	3 303	464	356	4 123
8	opolskie	1 020	71	0	1 091
9	podkarpackie	1 394	136	0	1 530
10	podlaskie	601	224	8	833
11	pomorskie	2 178	427	195	2 800
12	śląskie	2 670	365	22	3 057
13	świętokrzyskie	734	83	0	817
14	warmińsko-mazurskie	525	103	15	643
15	wielkopolskie	749	0	10	759
16	zachodniopomorskie	1 302	83	5	1 390
	POLSKA	**23 337**	**3 025**	**740**	**27 102**

Źródło: Sprawozdania wojewódzkie z realizacji Resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Maluch" za 2016 rok (wg stanu na dzień 1 kwietnia 2017 r.)

Do dofinansowania w ramach modułu 3 zakwalifikowano 31 uczelni, które zadeklarowały utworzenie 1,7 tys. nowych miejsc opieki i dofinansowanie pobytu ok. 2 tys. dzieci. Ostatecznie utworzono 764 miejsca i dofinansowano pobyt 397 dzieci.

Udział wykorzystanej dotacji w stosunku do dotacji przyznanej na podstawie decyzji Ministra Finansów wyniósł ok. 56%.

Tabela 11. Liczba nowych miejsc opieki utworzonych przy udziale środków z Programu oraz liczba dofinansowanych dzieci w ramach modułu 3 wg województw

Lp.	Województwo	Liczba nowych miejsc opieki				Liczba dofinansowanych miejsc opieki			
		żłobek	klub dziecięcy	dzienny opiekun	RAZEM	żłobek	klub dziecięcy	dzienny opiekun	RAZEM
1	dolnośląskie	15	16	15	46	0	16	15	31
2	kujawsko-pomorskie	10	0	0	10	10	0	0	10
3	lubelskie	0	0	0	0	0	0	0	0
4	lubuskie	0	0	0	0	0	0	0	0
5	łódzkie	0	0	0	0	0	0	0	0
6	małopolskie	69	0	10	79	100	0	6	106
7	mazowieckie	15	15	20	50	0	0	0	0
8	opolskie	0	0	0	0	0	0	0	0
9	podkarpackie	92	0	0	92	76	0	0	76
10	podlaskie	30	0	0	30	9	0	0	9
11	pomorskie	0	13	0	13	0	13	0	13
12	śląskie	58	0	0	58	55	0	0	55
13	świętokrzyskie	0	0	0	0	0	0	0	0
14	warmińsko-mazurskie	0	15	0	15	0	15	0	15
15	wielkopolskie	291	0	50	341	19	0	33	52
16	zachodniopomorskie	30	0	0	30	30	0	0	30
	POLSKA	**610**	**59**	**95**	**764**	**299**	**44**	**54**	**397**

Źródło: Sprawozdania wojewódzkie z realizacji Resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Maluch" za 2016 rok (wg stanu na dzień 1 kwietnia 2017 r.)

Realizacja programu „MALUCH” od 2011 r., tj. od początku jego funkcjonowania, w znaczącym stopniu wpływa na zaspokojenie potrzeb na miejsca opieki dla dzieci w wieku do lat 3. Jego efektem jest powstawanie nowych miejsc opieki, a także utrzymywanie istniejących miejsc, poprzez dofinansowywanie kosztów ich funkcjonowania oraz zmniejszanie opłat ponoszonych przez rodziców (w ramach modułu 2 i 3). W 2016 r. najwięcej miejsc zostało dofinansowanych w województwach: małopolskim (5,1 tys. miejsc, tj. 16,5% wszystkich miejsc), mazowieckim (4,6 tys. miejsc, tj. 14,6% wszystkich miejsc) oraz w śląskim (3,4 tys. miejsc, tj. 10,9% wszystkich miejsc).

Tabela 12. Liczba miejsc opieki dofinansowanych w wyniku realizacji Programu „MALUCH" w 2016 r. (wszystkie moduły) wg województw

Lp.	Województwo	Liczba dofinansowanych miejsc opieki	Odsetek miejsc opieki
1	dolnośląskie	2 895	9,3%
2	kujawsko-pomorskie	1 297	4,2%
3	lubelskie	571	1,8%
4	lubuskie	845	2,7%
5	łódzkie	685	2,2%
6	małopolskie	5 135	16,5%
7	mazowieckie	4 560	14,6%
8	opolskie	1 148	3,7%
9	podkarpackie	1 786	5,7%
10	podlaskie	990	3,2%
11	pomorskie	3 069	9,8%
12	śląskie	3 413	10,9%
13	świętokrzyskie	902	2,9%
14	warmińsko-mazurskie	866	2,8%
15	wielkopolskie	1 375	4,4%
16	zachodniopomorskie	1 656	5,3%
	POLSKA	**31 193**	**100,0%**

Źródło: Sprawozdania wojewódzkie z realizacji Resortowego programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Maluch" za 2016 rok (wg stanu na dzień 1 kwietnia 2017 r.)

Ogólny przyrost liczby miejsc opieki nad małymi dziećmi w latach 2011–2016 wyniósł ok. 62,9 tys. Prawie 39% miejsc (24 208 miejsc) powstało i funkcjonuje dzięki środkom z programu „MALUCH", a ich liczba systematycznie rośnie.

5.3. Środki UE z Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój

W ramach Działania 2.1 „*Równość szans mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym w dostępie do zatrudnienia, rozwoju kariery, godzenia życia zawodowego i prywatnego*" realizowanego w Osi Priorytetowej II „*Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*" Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) w 2016 r. rozstrzygnięto konkurs nr POWR.02.01.00-IP.03-00-001/16 dot. szkoleń w zakresie form opieki nad dziećmi do lat 3 skierowany do przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w gminach powyżej 5 tys.

mieszkańców (w szczególności do przedstawicieli władz samorządu gminnego i pracowników jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za rozwój form opieki nad dziećmi do lat 3).

Wnioskodawcami mogącymi ubiegać się o dofinansowanie mogły być: instytucje szkoleniowe, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, partnerzy społeczni, zgodnie z definicją przyjętą w PO WER, instytucje publiczne, ogólnopolskie stowarzyszenia i związki jednostek samorządu terytorialnego, federacje lub związki organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej, jednostki naukowe, w tym instytuty badawcze.

Do dofinansowania zostały wyłonione 4 projekty po jednym w makroregionie: centralnym, wschodnim, południowym i północno-zachodnim. W ramach przedmiotowego konkursu zostały podpisane 4 umowy o łącznej wartości ok. 6 mln zł.

Uczestnikami ww. projektów mogą być: przedstawiciele organów uchwałodawczych i wykonawczych jednostek samorządu gminnego, pracownicy jednostek samorządu gminnego odpowiedzialni za organizację i finansowanie infrastruktury instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Uczestnicy pochodzą z gmin od 5 tysięcy i więcej ludności (według danych GUS), wskazanych w załączniku do regulaminu konkursu, na terenie których nie funkcjonuje żadna instytucja opieki (żłobek, klub dziecięcy, dzienny opiekun) i nie zgłaszają one zapotrzebowania na miejsca opieki.

Wskaźnik rezultatu: Liczba przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, którzy podnieśli lub nabyli kompetencje w zakresie rozwiązań związanych z organizacją i finansowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 (wartość docelowa: 2 958 osób).

Wskaźnik produktu: Liczba przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dzieckiem do lat 3 objętych wsparciem szkoleniowym w zakresie form opieki nad dziećmi do lat 3 (wartość docelowa: 3 287 osób).

W dniu 31 maja 2016 r. został ogłoszony kolejny konkurs (nr POWR.02.01.00-IP.03-00-002/16) dot. szkoleń w zakresie form opieki nad dziećmi do lat 3 skierowany do przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w gminach poniżej 5 tys. mieszkańców.

Wnioskodawcy to: instytucje szkoleniowe, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, partnerzy społeczni, zgodnie z definicją przyjętą w PO WER, instytucje publiczne, ogólnopolskie stowarzyszenia i związki jednostek samorządu terytorialnego, federacje lub związki organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej, jednostki naukowe, w tym instytuty badawcze.

Do dofinansowania zostaną wyłonione 4 projekty po jednym w makroregionie: centralnym, wschodnim, południowym i północno-zachodnim.

Uczestnicy projektu to: przedstawiciele organów uchwałodawczych i wykonawczych jednostek samorządu gminnego oraz pracownicy jednostek samorządu gminnego odpowiedzialni za organizację i finansowanie infrastruktury instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Uczestnicy pochodzą z gmin poniżej 5 tysięcy ludności. Uczestnicy pochodzą z gmin poniżej 5 tysięcy ludności (według danych GUS), wskazanych w załączniku do regulaminu konkursu, na terenie których nie funkcjonuje żadna instytucja opieki (żłobek, klub dziecięcy, dzienny opiekun) i nie zgłaszają one zapotrzebowania na miejsca opieki.

Alokacja: 4,4 mln zł

Termin składania wniosków o dofinansowanie: 01.07-16.08.2016 r.

Wskaźnik rezultatu: Liczba przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, którzy podnieśli lub nabyli kompetencje w zakresie rozwiązań związanych z organizacją i finansowaniem opieki nad dziećmi do lat 3 (wartość docelowa: 1 891 osób).

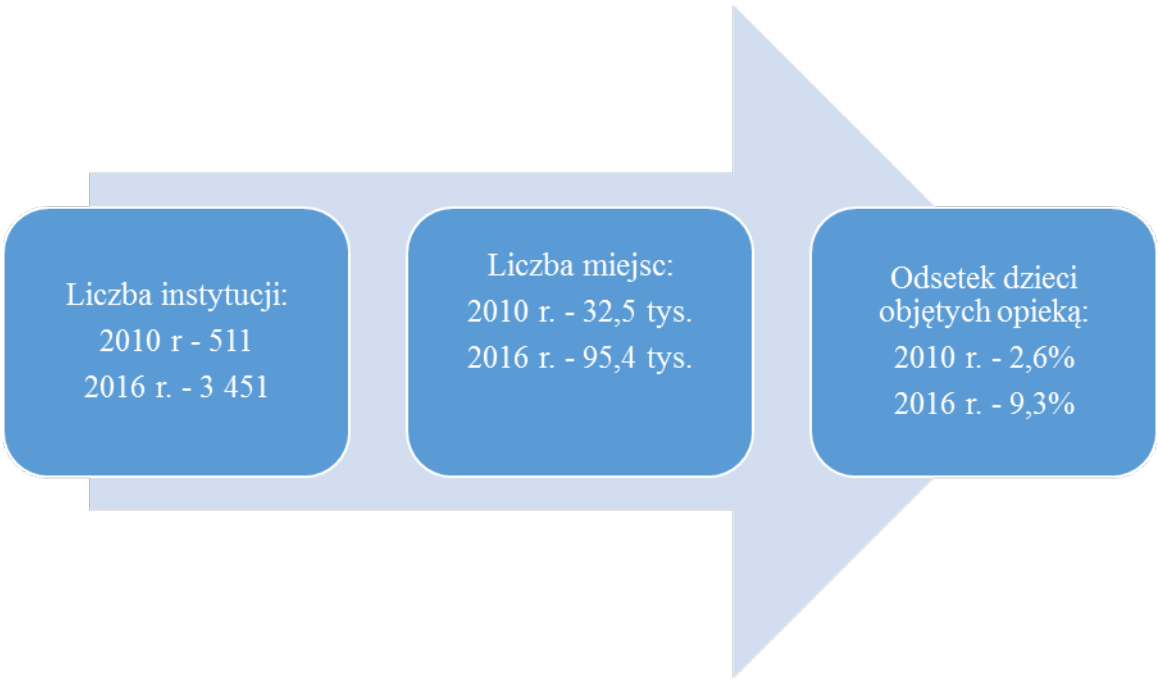
Wskaźnik produktu: Liczba przedstawicieli podmiotów tworzących i prowadzących instytucje opieki nad dzieckiem do lat 3 objętych wsparciem szkoleniowym w zakresie form opieki nad dziećmi do lat 3 (wartość docelowa: 2 101 osób).

5.4. Wnioski wynikające z realizacji ustawy i rekomendacje

1. Od wejścia w życie ustawy, tj. od dnia 4 kwietnia 2011 r., obserwuje się dynamiczny wzrost liczby instytucji opieki nad małymi dziećmi oraz liczby miejsc w tych instytucjach. O ile w 2010 r. funkcjonowało 511 żłobków i oddziałów żłobkowych, o tyle w 2016 r. było już 3 451 instytucji wpisanych do rejestru żłobków

i klubów dziecięcych oraz wykazu dziennych opiekunów (co w stosunku do 2010 r. stanowi wzrost aż o ok. 575%). W tym okresie o 194% wzrosła liczba miejsc opieki (z ok. 32,5 tys. w 2010 r. do ok. 95,4 tys. miejsc w 2016 r.). Systematycznie wzrasta również odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką (w 2010 r. – ok. 2,6%, a w 2016 r. już ok. 9,3%, przy czym bez dzieci pod opieką niań – 8,5%).

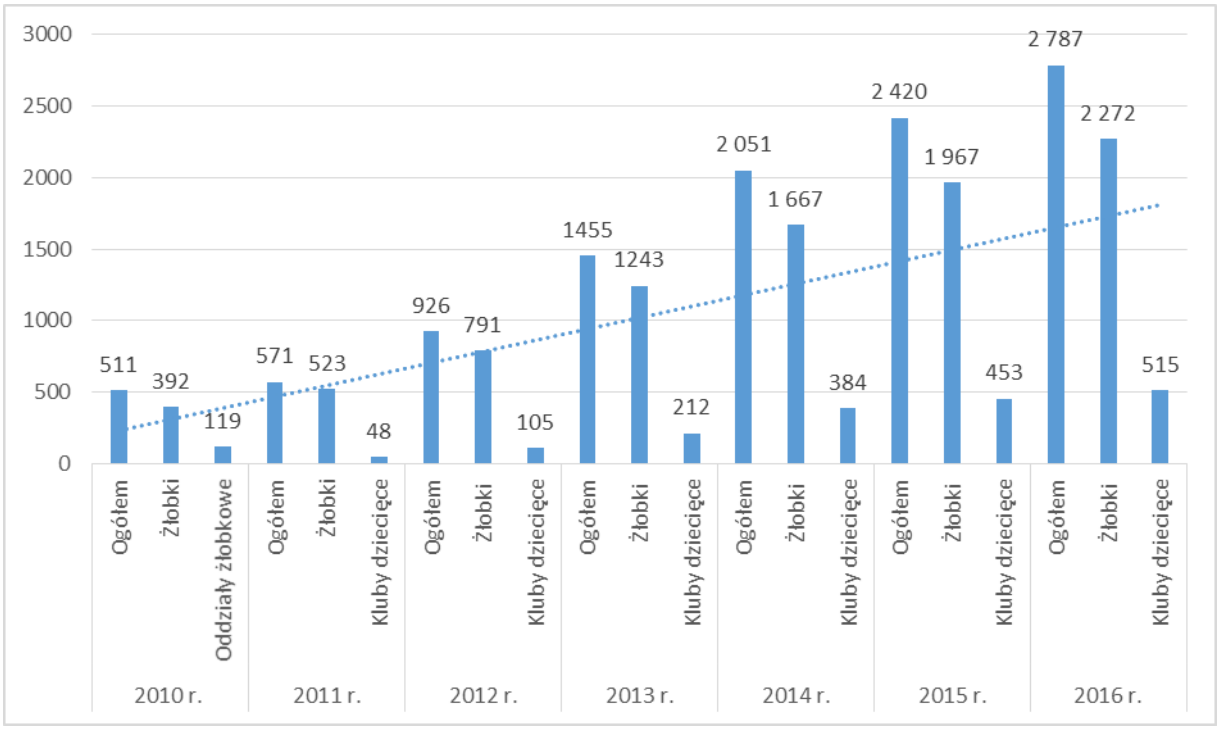
Wykres 4. Najważniejsze zmiany w obszarze opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2010-2016

2. W 2016 r., tak jak w latach ubiegłych, przeważającą część instytucji stanowiły żłobki (ok. 66%), które dysponowały największą liczbą miejsc (ok. 90%) i na które gminy zgłaszały największe zapotrzebowanie (ok. 97%). Zatem, pomimo tego, że ustawa umożliwia sprawowanie opieki nad najmłodszymi dziećmi w różnych formach, to sektor ten jest zdominowany przez jedną z nich – żłobki. Jednocześnie należy zauważyć, że liczba żłobków wzrosła w 2016 r. w zbliżonym stopniu, co liczba klubów dziecięcych (odpowiednio o 16% i 14%). Tak, jak w roku ubiegłym, w największym stopniu wzrosła liczba żłobków utworzonych przez osoby fizyczne (o ok. 18%; z 1 070 do 1 258), a w dalszej kolejności utworzonych przez osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej (o ok. 16%; z 366 do 426) oraz przez gminy (o ok. 11%; z 531 do 588). W przypadku klubów dziecięcych, w największym stopniu wzrosła liczba instytucji utworzonych przez gminy (o 32%; z 25 do 33), a w dalszej kolejności utworzonych przez osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej

(o 28%; z 72 do 92) oraz przez osoby fizyczne (o ok. 10%; z 356 do 390). Pokazuje to, że dynamika wzrostu w stosunku do potrzeb nie jest wystarczająca, zwłaszcza instytucji tworzonych przez gminy, dla których ich tworzenie i prowadzenie jest zadaniem własnym (aczkolwiek o charakterze fakultatywnym).

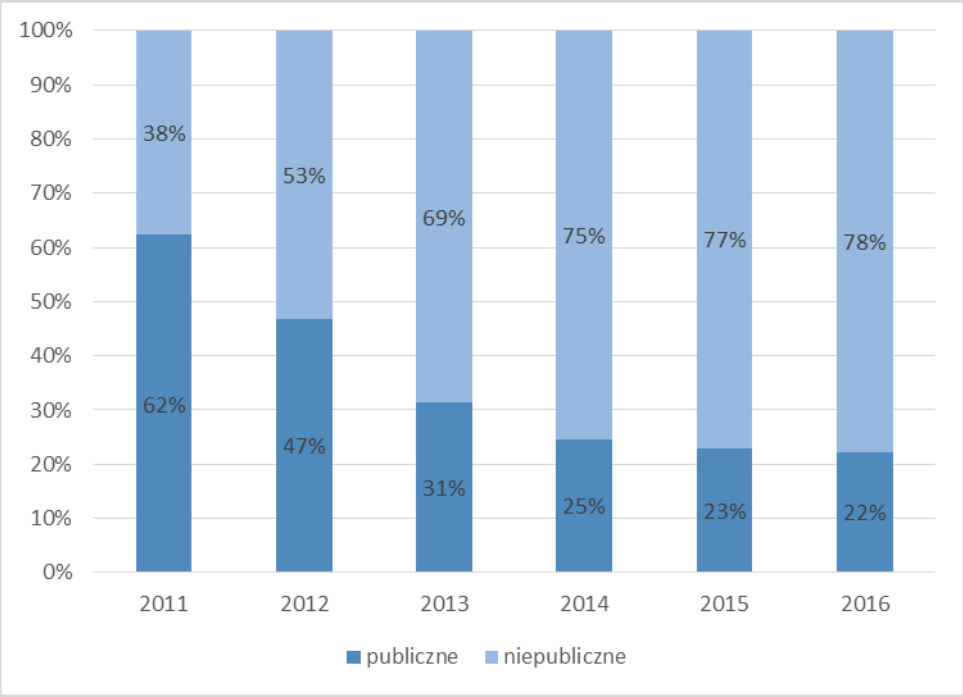
Wykres 5. Liczba instytucji opieki nad małymi dziećmi wg typów w latach 2010-2016

Źródło: Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011-2016 r. Za 2010 r. dane GUS.

3. Liczba dziennych opiekunów wzrosła w zbliżonym stopniu, co liczba żłobków i klubów dziecięcych – o 16%. Jednocześnie należy zauważyć, że nadal w niektórych województwach – w podkarpackim i świętokrzyskim – nie zatrudniano ani jednego dziennego opiekuna (analogicznie jak w 2015 r.).
4. W 2016 r. utrzymane zostały tendencje z lat ubiegłych w zakresie struktury własnościowej podmiotów opiekujących się małymi dziećmi (żłobków i klubów dziecięcych). Wzrastała liczba zarówno żłobków, jak i klubów dziecięcych, ale pogłębiał się spadek udziału podmiotów publicznych (gminnych) w ogólnej liczbie tych instytucji – udział takich żłobków i klubów dziecięcych spadł do 22%. Wzrósł natomiast udział instytucji utworzonych przez inne podmioty niż gmina 78%.

Wykres 6. Udział żłobków i klubów dziecięcych wg sektora w stosunku do łącznej liczby żłobków i klubów dziecięcych w latach 2011-2016

Opisana tendencja dotyczy w szczególności żłobków. Udział żłobków gminnych spadł na przestrzeni lat 2011–2016 o 40 punktów procentowych (z 67% do 26%), a niepublicznych wzrósł o 40 punktów procentowych (z ok. 33% do 74%). Przy czym, najdynamiczniejszy wzrost dotyczy żłobków tworzonych przez osoby fizyczne – ich udział zwiększył się z ok. 28% do ok. 55%. Natomiast kluby dziecięce, już od 2011 r. były tworzone głównie przez podmioty inne niż gmina i struktura ta jest zachowana[10] – na koniec 2016 r. stanowiły one ok. 94% wszystkich klubów (w latach 2011–2014 ich udział wahał się od ok. 90% do ok. 95%). Przy czym są to głównie kluby tworzone przez osoby fizyczne – stanowiły one 76% wszystkich klubów (w latach 2011–2014 ich udział wahał się od 79% do 85%). Wyraźna jest zatem pogłębiająca się dysproporcja pomiędzy sektorem publicznym i niepublicznym. Zwiększa się również dysproporcja w ramach sektora niepublicznego, w szczególności w odniesieniu do żłobków (wzrasta głównie udział żłobków tworzonych przez osoby fizyczne). W przypadku klubów dziecięcych istniała ona od 2011 r. Zatem, pomimo tego, że ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 pozwala na tworzenie instytucji opieki różnym podmiotom, to w praktyce dominuje sektor niepubliczny, a w jego ramach osoby fizyczne. Potrzebne

[10] Klub dziecięcy jest formą opieki wprowadzoną ustawą.

są więc działania, które pobudziłyby do większej aktywności nie tylko gminy, ale również osoby prawne i podmioty nieposiadające osobowości prawnej.

5. W omawianym okresie wzrosła liczba dotowanych instytucji – tak żłobków, jak i klubów dziecięcych. W 2015 r. dotowane były 1 273 żłobki i 161 klubów dziecięcych (łącznie 1 434 instytucje), a w 2016 r. – odpowiednio 1 428 i 177 (1 605 instytucji), co oznacza wzrost dotowanych instytucji o ok. 12%. Udział dotowanych żłobków i klubów dziecięcych wyniósł 58% (w 2015 r. – 59%).
6. Wzrosło również zapotrzebowanie na nowe miejsca opieki – z 29,1 tys. miejsc na koniec 2015 r. do ok. 37,9 tys. miejsc na koniec 2016 r. Oznacza to, że pomimo stałego wzrostu, tak samej liczby instytucji, jak i miejsc w tych instytucjach, gminy nadal zgłaszają potrzeby w tym obszarze. Gdyby zapotrzebowanie to zostało zrealizowane, na koniec 2016 r. opieką objętych byłoby 11,9% dzieci (zamiast 8,5%)[11].
7. W omawianym okresie wzrosły wydatki na instytucje opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (łącznie środki własne gmin, jak i środki z budżetu państwa) – z 652,7 mln zł w 2014 r. do 931,3 mln zł w 2016 r.
8. Z danych statystycznych wynika, że gminy w dalszym ciągu w niewielkim stopniu korzystają z możliwości zlecania organizacji opieki w formie żłobka, klubu dziecięcego lub dziennych opiekunów innym podmiotom (na podstawie art. 61 ustawy). Tylko 3% gminnych żłobków (18 z 588 żłobków) i 18% gminnych klubów dziecięcych (6 z 33 klubów) prowadziły inne podmioty. Może to wskazywać na potencjalną nieefektywność takiego rozwiązania, ale także na nieznajomość praktycznej realizacji ww. przepisów, co wskazywałoby na potrzebę poszerzania wiedzy w tym zakresie pracowników jednostek organizacyjnych i przedstawicieli władz samorządu gminnego odpowiedzialnych za kształt systemu opieki nad dziećmi na poziomie lokalnym. Być może, częściowo problem ten rozwiążą szkolenia prowadzone i planowane na kolejne lata w ramach PO WER w ramach działania 2.1 (pkt. 5.3. sprawozdania).
9. W 2016 r. charakterystyka województw – pod względem podstawowych informacji dotyczących odsetka gmin z instytucjami, liczby instytucji i miejsc, zapotrzebowania na miejsca oraz odsetka dzieci objętego opieką – pomimo pewnych wahań, pozostała zbliżona do tej z lat ubiegłych (2012–2015). Od 2012 r. największy odsetek gmin z instytucjami opieki znajduje się na terenie województw: opolskiego, pomorskiego

[11] Bez dzieci pod opieką nian.

i śląskiego[12], a najmniejszy na terenie województw: lubelskiego, podlaskiego i świętokrzyskiego[13]. Również analiza liczby instytucji pokazuje, że pomimo ich systematycznego wzrostu, to te same województwa dysponują największą i najmniejszą liczbą instytucji opieki i są to odpowiednio województwa: dolnośląskie, mazowieckie i wielkopolskie[14] oraz lubelskie, podlaskie, świętokrzyskie[15]. Dotyczy to również liczby miejsc w instytucjach opieki – największą ich liczbą dysponowały województwa: dolnośląskie, mazowieckie i śląskie, a najmniejszą województwa: podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. Również struktura zgłaszanego zapotrzebowania jest stabilna, gdyż największe zapotrzebowanie na miejsca opieki zgłaszają województwa: mazowieckie, pomorskie i śląskie[16], a najmniejsze województwa: lubelskie, podkarpackie i świętokrzyskie[17]. Najwięcej dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką jest w województwach: dolnośląskim, mazowieckim i opolskim[18], a najmniej w województwach: lubelskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim[19]. Zatem, pomimo pewnych wahań, pozycja poszczególnych województw na przestrzeni lat 2012–2016 w zakresie podstawowych danych dotyczących systemu opieki nad najmłodszymi dziećmi, w odniesieniu do innych województw, pozostała stosunkowo stabilna. Województwa, które charakteryzowały się najwyższymi i najniższymi wartościami w ramach poszczególnych grup danych, utrzymały swoją pozycję. Jest to sytuacja wymagająca uwagi, pokazująca, że usługi opiekuńcze rozwijają się nierównomiernie w skali Polski i w ramach województw (o czym mówi odsetek gmin z instytucjami). Na terenie części województw poziom zaspokojenia potrzeb opiekuńczych jest niski, o czym z kolei mówi odsetek dzieci objętych opieką.

Biorąc pod uwagę powyższe wnioski oraz dążąc do osiągnięcia w możliwie szybkim tempie wskaźnika udziału dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką instytucjonalną na

[12] W 2012 r. na terenie województw: dolnośląskiego, opolskiego, pomorskiego i śląskiego.
[13] W 2012 r. i 2015 r. również na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W 2015 r. na terenie województw: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, łódzkiego, podlaskiego.
[14] W 2014 r. były to województwa mazowieckie, pomorskie i wielkopolskie. W 2016 r. były to województwa mazowieckie, wielkopolskie i pomorskie.
[15] W 2014 r. były to województwa podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.
[16] W 2012 r. były to województwa dolnośląskie, małopolskie, mazowieckie.
[17] W 2012 r. były to województwa lubuskie, podkarpackie i świętokrzyskie. W 2016 r. były to województwa świętokrzyskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie.
[18] W 2012 r. były to województwa dolnośląskie, łódzkie, opolskie, zachodniopomorskie. W 2016 r. były to województwa dolnośląskie, opolskie i zachodniopomorskie.
[19] W 2016 r. były to województwa świętokrzyskie, lubelskie i kujawsko-pomorskie.

poziomie 33%, ustawą z dnia 7 lipca 2017 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z systemami wsparcia rodzin (Dz. U. poz.1428) wprowadzono zmiany do ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 – nowe przepisy zaczną obowiązywać z dniem 1 stycznia 2018 r. Rzeczone zmiany mają prowadzić do większego zróżnicowania sektora ze względu na formę opieki, strukturę własności (publiczne/prywatne; gminy/osoby fizyczne/osoby prawne i jednostki nieposiadające osobowości prawnej) oraz zwiększenie dynamiki wzrostu liczby instytucji i miejsc opieki, a dzięki temu ich dostępności. Niezbędne do realizacji tego celu są nie tylko środki finansowe, ale również wprowadzenie rozwiązań ułatwiających różnym podmiotom (w tym gminom) zakładanie i rozwijanie instytucji opieki, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej jakości i bezpieczeństwa tych usług skierowanych do najmłodszych dzieci. Mając to na uwadze, zwiększono wydatki budżetu państwa na wspieranie rozwoju żłobków, klubów dziecięcych oraz dziennych opiekunów, a także rozszerzono katalog podmiotów mogących zakładać żłobkii kluby dziecięce oraz zatrudniać dziennych opiekunów (inne niż gminy jednostki samorządu terytorialnego oraz instytucje publiczne). Zniesiono również wymóg posiadania w żłobku co najmniej dwóch pomieszczeń przeznaczonych na pobyt dzieci. W klubach dziecięcych dzieci będą mogły przebywać do 10 godzin dziennie, tak jak w żłobkach, jednakże kluby będą placówkami mniejszymi i bardziej kameralnymi – do 30 dzieci. W celu zwiększenia bezpieczeństwa dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych wprowadzono normy żywieniowe, obowiązek odbywania przez opiekunów i wolontariuszy cyklicznych szkoleń z zakresu pierwszej pomocy, a także możliwość powołania przez rodziców rady rodziców, która będzie miała możliwość wglądu do pomieszczeń żłobka lub klubu dziecięcego oraz dokumentacji dotyczącej posiłków podawanych dzieciom, a także będzie mogła przedstawiać i konsultować propozycje dotyczące zajęć. Stworzona została również możliwość większej integracji żłobków i klubów dziecięcych z przedszkolami oraz obniżenie, na wzór przedszkoli, kosztów związanych z opłatami i podatkami związanymi z nieruchomością oraz innymi opłatami na rzecz budżetu państwa lub budżetu samorządu. Żłobki i kluby dziecięce będą zwolnione z opłat od nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego oraz z podatku od nieruchomości.

Przedstawione powyżej rozwiązania, a także inne wprowadzone nowelizacją powinny przyczynić się do powstawania nowych instytucji opieki w jak największej liczbie gmin, realizacji niezaspokojonego zapotrzebowania na miejsca opieki oraz systematycznego zwiększania odsetka dzieci objętych opieką. Docelowo przyczyni się to do umożliwienia rodzicom dokonywania realnego wyboru między opieką domową a instytucjonalną, w tym jej formą oraz sektorem. Zwiększy również dostępność finansową opieki instytucjonalnej.

Spis tabel, wykresów i ilustracji

Spis tabel

Tabela 1. Liczba instytucji oraz liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2011-2016 15
Tabela 2. Liczba dzieci na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna 15
Tabela 3. Żłobki wg podmiotu tworzącego w latach 2011-2016 19
Tabela 4. Informacja na temat funkcjonowania żłobków wg stanu na koniec 2016 r. 20
Tabela 5. Kluby dziecięce wg podmiotu tworzącego w latach 2011-2016 21
Tabela 6. Informacja na temat funkcjonowania klubów dziecięcych wg stanu na koniec 2016 r. 22
Tabela 7. Przeciętne miesięczne koszty związane z przebywaniem dzieci w instytucjach ponoszone przez rodziców i gminy wg województw w 2016 r. 24
Tabela 8. Przeciętne miesięczne koszty związane z przebywaniem dzieci pod opieką dziennych opiekunów ponoszone przez rodziców i gminy w 2016 r. 25
Tabela 9. Liczba nowych miejsc opieki utworzonych przy udziale środków z Programu w ramach modułu 1 wg województw 28
Tabela 10. Liczba miejsc opieki dofinansowanych ze środków z Programu w ramach modułu 2 wg województw 29
Tabela 11. Liczba nowych miejsc opieki utworzonych przy udziale środków z Programu oraz liczba dofinansowanych dzieci w ramach modułu 3 wg województw 30
Tabela 12. Liczba miejsc opieki dofinansowanych w wyniku realizacji Programu „MALUCH" w 2016 r. (wszystkie moduły) wg województw 31

Spis wykresów

Wykres 1. Odsetek gmin z instytucjami opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w 2015 r. i 2016 r. 12
Wykres 2. Liczba instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 na koniec 2016 r. oraz dynamika wzrostu w stosunku do 2015 r. 14
Wykres 3. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów wg wieku w 2016 r. 16
Wykres 4. Najważniejsze zmiany w obszarze opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2010-2016 34
Wykres 5. Liczba instytucji opieki nad małymi dziećmi wg typów w latach 2010-2016 35
Wykres 6. Udział żłobków i klubów dziecięcych wg sektora w stosunku do łącznej liczby żłobków i klubów dziecięcych w latach 2011-2016 36

Spis ilustracji

Rysunek 1 Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką 17
Rysunek 2 Województwa z najwyższym odsetkiem dzieci objętych opieką i z najwyższym zapotrzebowaniem na miejsca opieki 18